

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№39 (5095) 16 кастрычніка 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Пад покрывам

Ад прыватнага

Адметнасці

Багародзіцы

да агульнага

«Нобелеўскага тыдня»

стар. 5

стар. 6

стар. 13

Старонкі з водарам Нёмана

Фрагмент выстаўкі ў адзеле мастацтва Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага.

Ці магчыма ўявіць, што калісьці гэтай скарбніцай ведаў маглі карыстацца толькі асобы найвышэйшых слаёў?.. Як сведчаць дакументы — «правасхадзіцельстваў», «высокабагародных», «багародных». Часы змяніліся, і вось ужо амаль два стагоддзі тут адчынены дзверы для ўсіх. Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Ф. Карскага — першая публічная бібліятэка на Беларусі — нядаўна адзначыла 190-гадовы юбілей. Калі паглыбіцца ў мінулае, знойдзем, што ў свой час над «Каталогам бібліятэкі» працаваў Адам Багдановіч, бацька паэта Максіма Багдановіча. У 1892 годзе ён стаў гадавым членам бібліятэкі, увайшоў у праўленне і потым быў абраны яго дырэктарам.

Доўгі шлях гісторыі кніжніцы, на якім не абышлося без складанасцей і выпрабаванняў, аказаўся плённым і насычаным. Сёння Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага немагчыма ўявіць без Дома Элізы Ажэшкі з яго яркім, вірлівым жыццём. У складзе бібліятэкі і мультыцэнтр «Совушка» — першы ў нашай краіне інтэрактыўны цэнтр навукі і тэхналогій. Імідж бібліятэкі — і вядомы аддзел мастацтва. Менавіта тут цяпер працуе ўнікальная выстаўка «Свет старажытнай кнігі: скарбы кніжных збораў Прынёмання XVIII—XX стст.», арганізаваная да 190-годдзя з дня заснавання бібліятэкі.

Фота Наталлі Сяміловой.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20039

Працяг на стар. 4

«ЛіМ»-акцэнты

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў работнікаў культуры з прафесійным святам. «На працягу ўсёй гісторыі беларускага народа найбольшай каштоўнасцю заўсёды была аўтэнтычная культура, заснаваная на гуманістычных ідэалах і старажытных традыцыях, якія аб’ядноўваюць нас, узбагачаюць духоўнае жыццё», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што захаванне і прымнажэнне роднай спадчыны было і застаецца для нашай краіны адным з прыярытэтаў. «Сёння вельмі важна падтрымліваць юныя таленты, выходзяць дзяцей і моладзь у павазе і любові да Айчыны, знаходзіць новыя формы папулярызацыі культурнага кода нацыі», — адзначыў Прэзідэнт.

Свята. Дзень работнікаў культуры — гэта свята прафесіяналаў, якія дораць радасць, упрыгожваюць жыццё, прыносяць яркасць фарбаў, духоўнасць і хараство. «Але не гэта галоўная місія культуры. У першую чаргу мы нясём адказнасць за захаванне і прымнажэнне багатых культурных традыцый беларускага народа, выхаванне новых пакаленняў творчай моладзі і ўсіх жыхароў Беларусі ў духу павягі да культурных традыцый і нашай багатай спадчыны», — падкрэсліў падчас урачыстасці з нагоды Дня работнікаў культуры міністр культуры Юрый Бондар. Найлепшыя работнікі сферы культуры і мастацтва адзначаны дыпламамі і ўзнагародамі.

Нагода. Выстаўка «Пяшчотная, мілая, добрая», прымеркаваная да Дня маці, адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, паведамлілі арганізатары. У Беларусі Дзень маці супадае з вялікім праваслаўным святам — Пакровам Прасвятой Багародзіцы. Стваральная роля маці, пазітыўныя жыццёвыя арыенціры дзяцей — асновы, без якіх немагчыма ўмацаванне прэстыжу сям’і, духоўнае адраджэнне грамадства, паўнацэннае развіццё дзяржавы, перакананы ў НББ. У экспазіцыі прадстаўлена каля 100 выданняў на самыя важныя для кожнай кляпатылівай маці тэмы. Асобны раздзел змяшчае літаратуру пра жыццё Божай Маці і прысвечаныя ёй абразы, энцыклапедыі і кнігі з гісторыяй з’яўлення абраза Божай Маці Мінскай. Прадстаўлены і кнігі пра беларускіх маці-героінь, якія выхавалі пяцёра і больш дзяцей.

Праект. Выстаўка ў межах праекта «Рарытэты Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь» адкрываецца сёння ў дварыку музея, паведамлілі БелТА арганізатары. У выставачным праекце задзейнічаны ўсе 5 філіялаў установы: Музей сучаснай беларускай дзяржаўнасці, Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, Музей гісторыі беларускага кіно, Дом-музей І з’езда РСДРП, Музей прыроды і экалогіі. Паводле слоў арганізатараў, праект дае магчымасць раскрыць багацце і ўнікальнасць беларускай гісторыка-культурнай спадчыны. Прадстаўленая ў дварыку музея экспазіцыя складаецца з 26 банераў з суправаджальнай інфармацыяй на беларускай, рускай і англійскай мовах.

Конкурс. Традыцыйны сямейны конкурс «Навагодняя тэатральная цацка» ў межах праекта «Вялікі тэатр — дзецім!» пройдзе сёмы раз. Цацкі, створаныя гледачамі, — сапраўдныя творы мастацтва, якія штогод упрыгожваюць галоўную ёлку Вялікага тэатра Беларусі. У гэтым годзе работы ўдзельнікаў конкурсу будуць прымаць з 20 кастрычніка да 10 снежня. Цацкі павінны мець дачыненне да жыцця тэатра, герояў балетных і оперных спектакляў, класічнай музыкі, харэаграфіі. У склад журы ўвойдуць тэатральныя мастакі, артысты, рэжысёры, якія і вызначаць пераможцаў, адзначаюць арганізатары. Узнагароджанне адбудзецца 19 снежня перад пачаткам спектакля «Пінокія».

Вystaўka. Творчае аб’яднанне мастакоў *m’ART* падрыхтавала выстаўку «Пранікненне ў эпоху» да стагоддзя УНОВІСа, паведамлілі ў Арт-цэнтры Марка Шагала, дзе прайшло адкрыццё праекта. Творчае аб’яднанне *m’ART* прапанавала сваё бачанне кultaбай дацы. «Мастакі імкнучца сцягнуць у эпоху УНОВІС без імітацыі супрэматычнай стылістыкі, не страціўшы адметнага стылю і светаўспрымання сучаснага мастака, які трапіў у іншую гістарычную эпоху. Быць рознымі — адзін з творчых прынцыпаў групы *m’ART*. На выстаўцы госці маюць шанс даведацца, як мастакі могуць паказаць свае думкі пра эпоху эстэтычнай эканоміі, сацыяльна-культурнай утопіі і калектыўную творчасць», — адзначылі БелТА ў арт-цэнтры.

Рэгіёны. Цэнтр культуры адкрылі ў аграгарадку Асвея Верхнядзвінскага раёна, паведамлілі БелТА ў Верхнядзвінскім райвыканкаме. Пад дахам аднаго аб’екта аб’ядналіся гарадскі Дом культуры і бібліятэка, якія раней размяшчаліся ў розных прыстасаваных памяшканнях. Рэканструкцыя будынка праводзілася за кошт сродкаў абласнога і раённага бюджэтаў. У выніку маштабных работ абнавіліся ўнутраныя памяшканні. У іх размясціліся гледзельная і танцавальныя залы, бібліятэка. У будучыні на свабодных плошчах плануюць размясціць дзіцячую школу мастацтваў.

Афіцыйны падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

праекты

Паміж мінулым і будучыняй

Сумесны праект Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і газеты «Звязда»

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшоў круглы стол «Таямніцы канцылярыі»: «Прылады пісьма — мост паміж мінулым і будучыняй», прысвечаны тэме дзяржаўна-прыватнага партнёрства (на прыкладзе выстаўкі «Таямніцы канцылярыі», якая працуе ў галоўнай кніжныцы краіны).

Удзел у круглым стала бралі калекцыянер лаўрэат Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Бела-«За духоўнае адраджэнне» Уладзімір Ліхадзедаў, намеснік генеральнага дырэктара НББ кандыдат культуралогіі Аляксандр Суша, дырэктар Літаратурнага мемарыяльнага музея Якуба Коласа Аляксандр Храмы, музейзнаўца доктар гістарычных навук Аляксандр Гужалоўскі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч.

Падчас размовы былі абмеркаваны наступныя тэмы: «Пісьмовыя прылады ранейшых стагоддзяў — крыніца для вывучэння гісторыі культуры і асветніцтва»; «Калекцыя лаўрэата Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “За духоўнае адраджэнне” Уладзіміра Ліхадзедава»; «Біяграфія знакавых персанажаў навукі, ваеннай справы, літаратуры, мастацтва — праз прылады пісьма. Культура пісьма ў гістарычным кантэксце»;

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Ісці ад жыцця

Літаратурны вечар прэзаіка, публіцыста і драматурга Уладзіміра Гаўрыловіча, старшыні Гомельскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечаны 35-годдзю яго творчай дзейнасці, прайшоў у Гомельскім дзяржаўным тэхнічным універсітэце імя П. В. Сухого.

Уладзімір Гаўрыловіч распавёў прысутным, як само жыццё падказвала яму сюжэтныя калізій і пра тое, што хвалое сёння.

Асноўнымі, па прызнанні літаратара, у яго творчасці (выдадзена 27 кніг) з’яўляюцца такія тэмы, як няпросте жыццё нашага народа ў 1920—1930 гады, падзеі Вялікай Айчыннай вайны, тэма маральнасці і чалавечнасці ў сучаснасці.

Уладзімір Гаўрыловіч прыадкрыў для чытачоў і некаторыя сакрэты сваёй творчай майстэрні, асноўная задача якой — ісці ад жыцця, не ствараючы нечага штучнага, імкненне ўзвысіць свайго героя — простага чалавека. У сваю чаргу чытачы павіншавалі пісьменніка з напісаннем новага творца — аповесці «Святая Параскева», якая надрукавана ў міжнародным альманаху «Літара» і прымушае задумацца над мінулым і сённяшнім. Не абышлося, зразумела, і без падарункаў: бібліятэцы ВНУ творца перадаў кнігу прозы «Агледзіны» з аўтографам ды іншыя выданні.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

між іншым

Калі слова кліча мелодыю

Музычны альбом «Цябе каханай назаву» на словы паэтэсы Валянціны Паліканінай запісаў кампазітар і выканаўца Анатоль Міхальчэнкаў. Тэматычны абсяг альбома, праца над якім працягвалася некалькі гадоў, — каханне і любоў да маці.

Анатоль Міхальчэнкаў займаецца творчасцю пачынаючы са школы. У свой час скончыў Інстытут культуры (аддзяленне народнага хору), шмат гадоў працаваў у Акадэмічным ансамблі песні і танца Узброеных Сіл, а таксама кіраваў мастацкай самадзейнасцю на адным з заводаў. Важным момантам у творчасці аўтар лічыць знаёмства з беларускімі паэтамі.

— Менавіта старонкі «ЛіМа» адкрылі для мяне выдатнага таленавітага паэта Беларусі Міколу Шабовіча, — расказаў Анатоль Міхальчэнкаў. — Яго творчасць дала мне новы штуршок у напісанні музыкі. Сумесна мы стварылі шэраг песень. Прафесійна аранжыравана і запісана кампазіцыя «Бацькоўская зямля».

Знаёмства і праца з іншымі беларускімі паэтамі таксама даюць свой плён. У рэпертуары ёсць песні на словы Міхася Башлакова, Анатоля Экава, Анатоля Аўруціна і, вядома, Валянціны Паліканінай.

— Паэзія Валянціны Паліканінай, на маю думку, вельмі рэалістычная, — асобная старонка ў маёй творчасці, — адзначае Анатоль Міхальчэнкаў. — Адчуваю ў ёй патэмнаю чужоўную нітачку, якая тоіць у кожным паэтычным радку чысціню, шчырасць, цнатлівасць.

У планах Анатоля Міхальчэнкава — выданне беларускамоўнага музычнага альбома з нязменнымі для аўтара тэмамі: пра радзіму і каханне. Галоўнае, што з цягам часу зразумее творца, — музыка, мелодыі павінны быць асабістымі, не падобнымі і ні ў якім разе не запазычанымі ў іншых аўтараў.

Фота Яўгена Пясецкага.

Падчас пасяджэння круглага стала.

«Эканамічныя, сацыяльныя ўплывы на развіццё прылад пісьма, іх месца ў сучасным жыцці. Судакрананне тэхналогій мінулага і сучаснасці, роля навацый у вырабе прылад пісьма. Пытанні агульнай культуры пісьма ў залежнасці ад вытворчых характарыстык прылад пісьма»; «Міжнародны характар выстаўкі “Таямніцы канцылярыі”. Выкарыстанне яе ў пашырэнні аўтарытэту беларускага пісьменства»; «Прыватныя калекцыі. Прыватна-дзяржаўнае партнёрства ў развіцці асветніцкай калекцыйнай справы, беларускага грамадскага руху калекцыянераў».

Запіс круглага стала будзе надрукаваны ў адным з найбліжэйшых нумароў газеты «Звязда» і на сайце zviazda.by.

Максім БЕЯНІС

акцыі

Па новыя ўражанні

BelBookChallenge ў гонар 90-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча запуская Нацыянальная бібліятэка Беларусі. З 17 кастрычніка да 27 снежня ўдзельнікі бліжэй пазнаёмяцца з сучаснай беларускай літаратурай, чытаючы творы па 12 тэмах, пад якія падыходзяць дзясяткі кніг. І ў тым ліку — творы Уладзіміра Караткевіча.

Кнігі павінны належаць беларускім аўтарам або быць перакладзенымі на беларускую мову. У спісе тэм — кніга, намініраваная на літаратурную прэмію, кніга, якую параіць бібліятэкар, антыўтопія ў беларускіх дэкарацыях, твор, дзе фігуруе Кастусь Каліноўскі, кніга пра неўзаемнае каханне мужчыны да жанчыны, твор з героем дысідэнтам, зборнік паэзіі верлібраў, выданне з пераважна белай вокладкай, зборнік любоўнай лірыкі, кніга, што падабалася ў дзяцінстве, пераклад замежнай класікі і пераклад з рускай мовы.

Пачаць чэлендж можна ў любы дзень, а прытрымлівацца спіса — у любой паслядоўнасці. Пасля прачытання кожнай кнігі трэба пакінуць водгук на яе ў сацыяльных сетках (УКантакце, *Facebook* або *Instagram*) з хэштэгам *#BelBookChallenge*. Як адзначаюць арганізатары, рэцэнзіі будуць публікавацца на старонках Нацыянальнай бібліятэкі ў сацсетках, а найлепшыя чытацкія водгукі з’явяцца ў канцы чэленджа ў выглядзе асобнай падборкі. Акрамя таго, на працягу ўсёй акцыі будуць складацца падборкі рэкамендацый па кожнай з тэм. Самых актыўных удзельнікаў чакае прыз ад бібліятэкі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

19 кастрычніка — на пасяджэнне паэтычнага клуба «Палітра радасці» з удзелам пісьменнікаў у бібліятэцы № 5 (14.00).

20 кастрычніка — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні з удзелам Анатоля Матвіенкі ў Мінскі гарадскі вучэбна-аздараўленчы цэнтр «Лідар» г. п. Жданоўчы (15.00).

21 кастрычніка — на сустрэчу з Вольгай Норынай (Паўлючэнкай) у літаратурны клуб «Шчырасць» пры бібліятэцы № 22 (16.00).

23 кастрычніка — на сустрэчу з Міхасём Пазняковым у межах праекта «Званы госць» у гімназію № 10 (11.30).

Яўгенія ШЫЦЬКА

прэзентацыі

Падарожжа па гісторыі

У навагрудскім краязнаўстве — падзея: пабачыла свет і прэзентавана новая кніга даследчыка мінуўшчыны, дырэктара Дома-музея Адама Міцкевіча ў Навагрудку Міколы Гайбы.

Выдадзены па замове і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь зборнік з 30 нарысаў уяўляе паслядоўнае падарожжа па гісторыі Навагрудка ў розных гістарычных часінах. Пра кнігу расказвае і сайт Навагрудскай бібліятэкі сямейнага чытання.

Зборнік — адзін з крокаў у развіцці серыі «Падарожжа па родным краі» выдавецтва «Беларусь». Раней выйшлі зборнікі краязнаўчых нарысаў Ігара Пракаповіча, Алеся Марціновіча, Алеся Карлюкевіча і іншых аўтараў.

Мікола Гайба працягвае рыхтаваць новыя публікацыі, прысвечаныя гісторыі роднай старонкі. У планах даследчыка — кніга нарысаў пра жыццё і творчасць класіка польскай літаратуры Адама Міцкевіча ў звязку з Навагрудчынай.

А серыя «Падарожжа па родным краі» чакае новых кніг, новых аўтараў Гродзеншчыны. Відавочна, што ўжо наспела патрэба расказаць у межах гэтай прэстыжнай радзімазнаўчай серыі пра Гродна і яго ваколіцы, пра Мір і Дзятлава, Карэлічы і Іўе, іншыя гарады ды мястэчкі надзвычай багатага на гістарычныя адметнасці рэгіёна.

Мікола БЕРЛЕЖ

вектар

У аб’ектыве майстра

У Нацыянальным гістарычным музеі адкрылася персанальная выстаўка вядомага беларускага фатографа Юрыя Іванова «100 ракурсаў часу», прысвечаная 45-годдзю Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

Прадстаўлена 55 рэтраспектыўных фатаграфій з жыцця Беларусі і 45 здымкаў, якія распавядаюць пра сучаснае жыццё Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

Пачынаеш шукаць інфармацыю ў інтэрнэце пра Юрыя Іванова — адразу трапляеш на шматлікія стануўчыя эпітэты, якія характарызуюць як працу фатографа, так і самога чалавека. Сярод іх найбольш вылучаецца «легендарны». Часцей за ўсё здаецца, што гэта перабольшанне і ліслінасць, але калі гаворка вядзецца пра чалавека, вядомага на высокім міжнародным узроўні, то прыпісванне легендарнасці — толькі спосаб адлюстравання рэчаіснасці.

Юрый Іваноў доўгі час працаваў у розных выданнях

нашай краіны, нейкі час узначалываў аддзел фоталюстрацый газеты «Культура». Зараз ён з’яўляецца спецыялістам па сувязях з грамадскасцю Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. У 1987 г. увайшоў у пералік 100 найлепшых фатографіў свету. Браў удзел у стварэнні кнігі «Адзін дзень з жыцця Савецкага Саюза». У 1990-м здымак Юрыя Іванова «Лятучка» быў прызнаны найлепшай фатаграфіяй свету за апошнія дзесяць гадоў (з 1980 па 1990). Персанальныя выстаўкі фатографа праходзілі ў многіх краінах Еўропы, Азіі і Амерыкі. Юрый Іваноў адзіны фотакарэспандэнт у Беларусі, які з’яўляецца лаўрэатам прэміі міжнароднага фотаконкурсу «WorldPressPhoto» ў Гаазе, прэміі «Залатая Ліцера» (2007 год).

Юрый Іваноў з’яўляецца аўтарам шматлікіх альбомаў і выставачных праектаў ва ўсім свеце. Героямі рэпартажаў былі Пётр Машэраў, Уладзімір Мулявін, Яўген Еўтушэнка, Андрэй Вазнясенск, Бэла Ахмадуліна і іншыя знакамітыя асобы.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

зваротная сувязь

Сюжэты для восеньскага надвор’я

У суботу і нядзелю ў праграме «Паэтычная раница» канала «Культура» Беларускага радыё прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Тараса Шаўчэнкі ў перакладзе Васіля Жуковіча і Нэллі Тулупавай. У выхадныя выйдзе праграма «Паэзія ХХІ стагоддзя», якая прапануе выбраныя радкі Ігара Пракаповіча.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігалюбу» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». У праграме «Суразмоўцы» слухайце гутарку з паэтам Алесем Камароўскім.

«Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапануюць апавяданні Ксеніі

Крывецкай «Надвор’е змяняецца» і Ільі Ільфа «Выпадак у канторы» ў перакладзе Уладзіміра Шахаўца.

У межах праграмы «Радыётэатр. лепшае» ў суботу прагучыць другая частка радыёспектакля «Магнаты і сірата. Соф’я, князеўна Слуцкая» па драме Уладзіслава Сыракомлі. Нядзельным вечарам — радыёспектакль «Мёртвым не баліць» паводле Васіля Быкава.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі «Незвычайнага падарожжа ў краіне ведзьмаў» Алеся Бадака.

Анонсы перадач «Культуры» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

імпрэзы

Настрой — лірычны

Да «Жывапісу асенняга пейзажу», створанага мастацкім словам, далучыліся наведвальнікі сталічнай бібліятэкі № 7 імя Якуба Коласа. У імпрэзе з такой назвай, арганізаванай пісьменніцай і супрацоўніцай Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Інай Фралавай, бралі ўдзел паэты Наталля Алейнікава, Леанід Багдановіч, Яніна Босак.

Празаік і сцэнарыст Сяргей Трахімёнак прадставіў публіцы ўрывак з дакументальнага фільма, прысвечанага шматграннаму творцу Мікалаю Шыпілаву. Прадстаўніца часопіса «Полымя» Бажэна Ганушкіна расказала прысутным пра найстарэйшае беларускае мастацка-літаратурнае выданне і ўручыла ўзнагароды пераможцам Міжнароднага маладзёжнага фестывалю-конкурсу паэзіі і паэтычных перакладаў «Берагі дружбы». Падтрымалі лірычна-восеньскі настрой сустрэчы песні ў выкананні Алены Свечнікавай.

Падарункам для ўдзельнікаў стала выступленне чатырохразовага алімпійскага чэмпіёна па біятлоне Аляксандра Ціханава. Цікава было паслухаць пра яго дасягненні, знаёмства з кампазітарам Дзмітрыем Шастаковічам, чытанне рукапісаў Яўгена Еўтушэнкі, спевы пад акампанемент Уладзіміра Высоцкага.

Супрацоўніца Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Ірына Мышкавец прачытала восеньскія вершы беларускага класіка і ўручыла А. Ціханаву кнігу «М. Горкі і М. Багдановіч: сяброўства, народжанае на берагах Волгі».

Ніна ВЕРЫЛОВІЧ

17 кастрычніка — 120 гадоў з дня нараджэння Ібрагіма Гембіцкага (1900—1974), графіка.

17 кастрычніка 90 гадоў спаўняецца Розе Дубар (Запрагаевай), жывапісцу, графіку.

17 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння Сямёна Родкіна (1930—2004), кінааператара.

18 кастрычніка 60-гадовы юбілей святкуе Ганна Васільева, пісьменніца.

19 кастрычніка — 130 гадоў з дня нараджэння Сяргея Палуяна (1890—1910), публіцыста, празаіка, літаратуразнаўца, аднаго з пачынальнікаў прафесійнай літаратурнай крытыкі.

20 кастрычніка — 170 гадоў з дня нараджэння Альфонса Дуніна-Баркоўскага (1850—1905 ці 1918), жывапісца.

20 кастрычніка — 135 гадоў з дня нараджэння Алеся (Аляксандра) Бурбіса (1885—1922), тэатральнага і грамадска-палітычнага дзеяча, акцёра, рэжысёра.

20 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Сямёна Дорскага (1920—1992), паэта, перакладчыка.

20 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Шуманскага (1920—1982), спевака.

21 кастрычніка — 125 гадоў з дня нараджэння Мікалая Сазонава (1895—1972), жывапісца.

21 кастрычніка — 120 гадоў з дня нараджэння Фелікса Купцэвіча (1900—1938), празаіка, паэта, крытыка.

21 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Фяцісавы

(1920—1994), мастака-афарміцеля, жывапісца.

21 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Льва Салаўя (1925—1988), перакладчыка, літаратуразнаўца, крытыка.

22 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Казелкі (1915—1989), майстра-разьбярэ па дрэве.

22 кастрычніка 80-годдзе адзначае Валерый Жыгалька, кінарэжысёр.

Калектыў Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі смуткуе з прычыны смерці вядомага беларускага паэта Юркі Голуба (Юрыя Уладзіміравіча Голуба) і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім памерлага.

«ЛіМ»-люстэрка

Нобелеўская прэмія па літаратуры 2020 года прысуджана Луізе Глюк. Як паведамляецца на афіцыйным сайце прэміі, паэтэса атрымала ўзнагароду «За беспамылковы паэтычны голас, які са строгай прыгажосцю робіць індывідуальнае існаванне ўніверсальным». Луіза Глюк дэбютавала ў 1968 годзе са зборнікам вершаў «Першынец» і ў хуткім часе была прызнана адным з самых выдатных паэтаў сучаснай амерыканскай літаратуры. Яе творчая спадчына — 12 зборнікаў вершаў. Цэнтральныя тэмы ў творчасці — дзяцінства і сямейнае жыццё, блізкія адносіны з бацькамі, братамі і сёстрамі. Паэтэса чэрпае натхненне ў міфах і класічных матывах, што адлюстравана ў большасці яе твораў.

Міжнародныя навуковыя чытанні «Рэгіянальныя, нацыянальныя і агульначалавечыя ў славянскіх літаратурах», прысвечаныя памяці народнага пісьменніка Беларусі акадэміка Івана Навуменкі, прайшлі ў Гомелі на базе ГДУ імя Ф. Скарыны. Праграма сёмай па ліку канферэнцыі ўключала абмеркаванне жыццёвага і творчага шляху Івана Навуменкі, рэгіянальных і нацыянальных асаблівасцей развіцця славянскіх літаратур у кантэксце сусветнай культурнай традыцыі. Навукоўцы з Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Іспаніі, Германіі і Вялікабрытаніі паразважалі пра перспектывы існавання класічнай літаратуры ў эпоху глабалізацыі. Форум нацэлены на папулярызацыю творчай спадчыны народнага пісьменніка, а таксама ўмацаванне аўтарытэту Гомельскай вобласці як цэнтра рэгіянальных літаратурна-навуковых даследаванняў.

Фестываль інтэлектуальнай кнігі «Прадмова», які сёлета прымеркаваны да 90-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча, праходзіць у Мінску. Наведвальнікаў чакаюць сустрэчы з беларускімі і замежнымі аўтарамі, прэзентацыі твораў, кніжны кірмаш і каля дзясятка іншых мерапрыемстваў, перадае агенцтва «Мінск-Навіны». У анлайн- і афлайн-фарматах з усімі жадаючымі сустрэнуцца польскі празаік Януш Леон Вішнеўскі, расійская пісьменніца Лінар Гаралік і іншыя. Падчас сустрэч праходзяць прэзентацыі, літаратурныя чытанні і аўтарскія вечары. Традыцыяна «Прадмова» ўключае і дыскусіі па розных пытаннях. Акрамя гэтага, на кірмашы можна набыць кнігі вядомых беларускіх і замежных выдавецтваў.

Карціны, створаныя беларускімі кінематаграфістамі ў розныя гады, былі ўключаны ў пазаконкурсныя і спецыяльныя праграмы 42-га Маскоўскага міжнароднага кінафестывалю, паведамляе БелТА. У праграму «Спецпаказы» ўвайшла драма беларуска-расійска-германскай вытворчасці «Урокі фарсі». Двойчы на кінафоруме ў спецыяльнай праграме «Фільмы, якіх тут не было» паказалі новы трылер з элементамі чорнай камедыі беларускага рэжысёра Уладзіміра Зінкевіча «Spice Boys». Дзве беларускія кінастужкі ўвайшлі ў спецыяльную праграму «Вайна: паказанні сведак»: паказалі знакамітую «Альпійскую баладу», знятую ў 1965 годзе Барысам Сцяпанавым, і «У жніўні 44-га», створаную ў 2001 годзе Міхаілам Пташукі.

Фестываль кіно Паўночных і Балтыйскіх краін «Паўночнае ззяненне» з 22 па 29 кастрычніка ў анлайн-фармаце прадставіць у дакументальнай праграме восем фільмаў, інфармуе БелТА. Асобныя з іх прысвечаны палітыцы, а таксама адносінам чалавека і прыроды. Так, тэму моднай асобы закранае дацкая стужка «Фатограф і вайна». Гэта псіхалагічны партрэт фатографа Яна Грарупа, які дакументаваў жахі вайны ў Косаве. Яго здымкі перамагалі на конкурсе *World Press Photo*, а таксама на *UNICEF Children photo of the year*. Карціна «Арктычныя вярблуды» расказа пра дыялог паміж чалавекам і прыродай. Дзякуючы стужцы «Брусель» можна даведацца больш пра работу Еўрасаюза і ўплыў на яго Бруселя. Над фільмам працаваў адзін з самых значных і паспяховых латвійскіх прадзюсараў Гінтс Грубс.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Старонкі з водарам Нёмана

У абдымкі рарытэтаў

Гэтае месца ў Гродне не абмінае ні адзін турыст. Тут мітусня сунімаецца і застаецца па-за сценамі напоўненай кніжнасцю прасторы. Адрэз мастацтва Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага — наталенне для бібліяфіла, знаходка для цікаўных. Тут светла і прыветна, натхнёна і ўзнёсла — так чаруе кніга. Унікальныя рарытэты, цікавыя выданні і экспанаты прадстаўлены на выстаўцы «Свет старажытнай кнігі: скарыбы кніжных збораў Прынёмання XVIII—XX стст.», якая арганізавана да 190-гадовага юбілею кніжніцы. Каштоўнасць уяўляюць выданні з фондаў бібліятэкі і каля 500 асобнікаў — асноўная частка экспазіцыі — з прыватных збораў вядомага гродзенскага калекцыянера, краязнаўца, журналіста Аляксандра Сявенкі.

— Гэтая выстаўка ідзе ў межах цыкла «Дакрануца да гісторыі», — расказвае Аляксандр Сявенка. — Мы пачалі яго з бібліятэкай у 2012-м, і за 8 гадоў гэта 25-я, юбілейная, выстаўка цыкла. Тут прадстаўлена не ўся мая калекцыя, а асобная падборка. У мяне каля 5000 кніг і перыядычных выданняў менавіта старадаўніх, а на выстаўцы — дзесьці дзясятая частка. Ёсць у экспазіцыі кнігі і калекцыянера Аляксандра Госцева.

Думаецца, лепшай пляцоўкай для кніжных рарытэтаў, чым зала аддзела мастацтва, не прыдумаць. Утульнасць інтэр'ера і чароўнасць кнігі ствараюць неверагодную атмасферу: адсюль не хочацца сыходзіць. Ды не адрозна зала мастацтва была такой. Спачатку — толькі 6 шаф, упоперак — сталы. Але правялі спецыяльную рэканструкцыю. Сёння аддзел мастацтва — увасабленне бібліятэкі будучыні, дзе акумулююцца розныя падыходы да працы. Дасягнута гэта ў тым ліку дзякуючы руплівасці і нястомнай энергіі дырэктара Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага Лідзіі Мальцавай.

За год у аддзеле мастацтва (існуе з 1980 г.) ладзіцца прыкладна 4 выстаўкі. Раней былі па Э. Ажэшцы, А. Міцкевічу, М. Андрэілі, па вайне 1812 г., па Першай сусветнай, да 75-годдзя Перамогі, па побыце гродзенцаў, ладзілі сумесную выстаўку з Прэзідэнцкай бібліятэкай... Выстаўлялі ўпершыню тут напастольныя Евангеллі з храмаў, якія ўжо не захаваліся, у залатых, сярэбраных аправах...

Але цяперашняя выстаўка — адна з самых адметных. Яе ўнікальнасць у тым, што ўсе рарытэты сабраны менавіта на Гродзеншчыне і адлюстроўваюць мясцовую традыцыю, гісторыю. Так можна прасачыць кніжную культуру, што панавала на гродзенскіх землях: энцыклапедычная, навуковая і рэлігійная літаратура, гаспадарчыя кнігі — усе прадстаўлена на выстаўцы. Прыцягнучу ўвагу выданні рэлігійнага і свецкага характару XVIII—XX стст., у тым ліку асобнікі на пергаменце, адмысловыя часопісы. Самая старая кніга на выстаўцы — «Зборнік шатландскай тэалогіі», выдадзены ў 1706 г.

Гэтаму кляноваму лістку ў кнізе хутка будзе 200 гадоў.

Кірылічныя таямніцы

Евангелле, Псалтыр, Мінея, Часоўнік, Часаслоў XIX ст. — дамінанта экспазіцыі — зроблены па ўзоры больш старых выданняў XVII—XVIII стст., лічыць Аляксандр Сявенка. У прыватнасці, у Часаслове пранумаравана не кожная старонка, а кожны ліст, што прыкладна адпавядае выданню 1600-х гадоў. Пра гэта сведчаць і застаўкі, вінеткі, вынаска першага слова, з якога пачынаецца наступная старонка. На жаль, няма тытула. Як вызначыць, чья друкарня? А даціроўку? Па календарых у канцы кнігі, перакананы Аляксандр Сявенка. Відаць, гэтае выданне стараабрадніцкае (яны капіравалі старыя выданні, уключаючы нават гравюры).

Асабліва каштоўнасць экспазіцыі — старыя аправы Евангелляў і іншых богаслужбовых кніг XVIII—XIX стст. Захаваліся металічныя часткі. На адной — выява святога апостала Лукі. Ён піша сваё Евангелле гусіным

Аляксандр Сявенка прадстаўляе выданне з экспазіцыі.

пяром, побач з ім чарніліца (апостал прадстаўлены ў вобразе старажытнарускага манаха).

Разгорнем Часоўнік: «как молодых отроков учить грамоте» — своеасаблівая інструкцыя для настаўнікаў. Па Часоўніках грамаце ў нашай культуры вучылі дзяцей. Тут змяшчаліся асноўныя малітвы: перад сном, ранішня, на ўсе выпадкі жыцця. Гэта Часоўнік вялікі (ёсць і малы). Драўляная аправа, аздобленая скурай з пісненнем. Арыгінальныя зашпількі, на жаль, страчаны (падобныя, прадстаўлены ў экспазіцыі, вельмі старажытныя: дзесьці 1600 або 1500 гадоў з выявай арла польскага і геаметрычным арнаментом).

Сярод іншых кірылічных асобнікаў — Мінеі за люты і сакавік, Трэбнік, Псалтыр. Аляксандр Сявенка можа вызначыць год любой кнігі. «У мяне ёсць свае метады. Ну вось пералік, за каго маліцца: за імператара Мікалая Аляксандравіча. Гады яго праўлення 1825—1856. Такім чынам, кніга другой чвэрці XIX ст. Вызначыць да года можна, калі прааналізаваць увесь пералік да вялікіх князёў (Георгій Аляксандравіч, Павел Аляксандравіч): згадваецца самы малодшы, значыць, кніга будзе пасля гэтага года. Такім чынам, атрымліваецца Псалтыр прыкладна 1840-х гадоў». Тут ёсць, дарэчы ўладальніцкі надпіс: «Сямён Ступак». Часам кнігі псавалі, «пазначалі» жучкі, якія бачым. Невялікія кнігі былі ў кардонных вокладках, у дрэве — аб'ёмныя, важкія.

Заслугу ўвае ўвагі ўніяцкі служэбнік з малітвамі за Папу Рымскага XVIII ст., выдадзены ў Супраслі. Прадстаўлены і богаслужбовыя кнігі каталіцкай, лацінскай. «Гэта было характэрна беларускім землям, асабліва на Гродзеншчыне. Расійскія кнігі да нас трапілі пасля далучэння Гродзеншчыны да Расійскай імперыі. За XVIII ст. у нас на Гродзеншчыне выйшла на кірыліцы не вельмі шмат кніг — дзесьці каля 10: каталіцкія выцеснілі кірыліцу. А лацінцы шмат», — тлумачыць калекцыянер.

Прыродныя знаходкі

У кнігах можна знайсці шмат чаго. Напрыклад, кляновы лісток. Драбязя? Але хутка яму будзе 200 гадоў! І іншыя адмысловыя лісточкі. Па іх можна вывучыць, якія дрэвы раслі ў мясцовасці. «Дзіўна, ад людзей застаўся толькі прах, а лісток захаваліся выдатна, — паказвае Аляксандр Сявенка. — Як бачым, кнігі досыць крохкія, таму які цуд, што дайшлі да нас! Бо ўжо цэлыя дзяржавы сышлі, крэпасці каменныя разваліліся, а кніга, папяровая, старая, захавалася. Чаму? Бо людзі ў нашай мясцовасці ставіліся да кнігі як да багацця. Напрыклад, як зберагалі ў сям'і фамільныя каштоўнасці (пярсцёнкі), так зберагалі і кнігу».

Лёс vs пячаткі

Кніга захоўвае звесткі пра сваіх ўладальнікаў, пра падзеі, праз якія прайшла. Усё гэта адлюстроўваецца на старонках у выглядзе пазнак, закладак, пячаткак, экслібрысаў, запісаў. Вось кніга засталася на нашай тэрыторыі з Першай сусветнай. Ёсць звесткі пра нямецкі полк, прыйшла з Брэслау (сведчыць штэмпель). Вось кніга, якая належала гродзенскаму ўрачу Стадальцаму-Календа. На пяціцы ўказана вул. Банкава, 4 у Гродне (цяпер Сацыялістычная). Можна пайсці паглядзець, дзе жыў гэты ўрач — так кніга адсылае ў мінулае. Як машына часу. Вось літаркі ўладальнікаў на карашку. Вось пячатка сям'і лесніка ў Белавежы. На «Боскай камедыі» Дантэ — пячатка мясцовасці

Канвельшкі (Ашмяншчына). Маецца выданне з пячаткай дваран Дзяконскіх (яны пахаваны ў Сапоцкіне, у іх ёсць свая родавая ўсыпальніца, капліца захавалася да нашага часу).

Кніга «Каралева Бона» з пячаткай бібліятэкі графаў Касакоўскіх — калісцы ўладальнікаў Вялікай Бераставіцы. Ёсць ўладальніцкі надпіс Хадкевічаў. Захавалася выданне з форзацам, дзе для ўпісвання імя ўладальніка адведзены спецыяльныя палі.

Вось на кніжцы напісана па-французску: «Альберціна дэ Калупайла». Хоць прозвішча далёка не французскае, а аказалася не тое што беларускім — гродзенскім, як адзначае Аляксандр Сявенка: «Калупайла — гродзенскі дваранскі род. А чаму “дэ”? Глядзім надпіс: Парыж, вул. Рышэлье — там рабілі вокладку. Бачым суперэкслібрыс, а побач — пячатку магазіна, дзе кніга прадавалася. 1870-я гады. Люцыян Калупайла збег па-ся парады паўстання 1831 г. у Францыю, там пражываў. Сям'я “французізавалася”, унук вярнуўся ў Расію (дазволіў цар) у 1907 г. і прывёз гэтую кнігу, якая належала Альберціне Калупайла — жонцы Люцыяна, французжанцы. Выданне гэтае — партытура оперы Кармэн для фартэпіяна. Людзі ігралі ў сябе дома і рабілі пазнакі. А ў канцы выдання ігралі... у карты. Прытым, як відаць па малюнку ў кнізе, разыгралі добрую партыю: ёсць ініцыялы гульцоў на лацінскай мове: А — Альберціна, Л — Люцыян, С — Станіслаў. Значыць, выданне было пад рукой, на раялі. Як у анекдотце: «Я на ўсіх інструментах іграў, акрамя духавых». — «Чаму?» — «Таму што з іх карты падаюць». Так і тут.

Аўтограф Пушкіна

Найцікавейшае выданне на выстаўцы — «Гісторыя рускай славеснасці», 1900 г., 3-і том. Яно надзвычай багатае. Тут шмат укладчыкаў. Напрыклад, аўтограф Пушкіна, Лермантава, Ганчарова — такое рэдка дзе паглядзіш — хіба ў музеях. А тут усё ў адным выданні... Яшчэ можна ўбачыць, як выглядаў запрашалны білет на... пахаванне Пушкіна. Дзе яшчэ такое пабачыш? У 1 і 2 томе таксама шмат цікавага: Дзяржавін, Ламаносаў...

Вось «104 гісторыі са Старога і Новага завету»: універсітэцкая друкарня, 1798 г. Кніга спецыяльна адаптавана для моладзі («в пользу юношества Иоанном Гибнером», перакладзена з нямецкай Васілём Багародскім). Апаведы кароткія, і адрозна пытанні для праверкі. 104 адметныя гісторыі ўзяты з Новага і Старога заветаў, да іх столькі ж гравюр.

Цікава ўзяць у рукі «Адысею» Гамера на старажытнагрэчаскай мове (1810 г., Лейпцыг) з адмысловым афармленнем тых часоў. Ёсць і «Іліяда», але на лацінскай мове (1870 г., Берлін).

На мясцовым матэрыяле

Арыгінальны часопіс, які выдаваўся ў Гродне ў 1840-я гады, — «Русалка друскеникских источников»: выданне для адпачывальнікаў Друскенікаў, дзе на працягу 4 месяцаў (з мая па верасень) папраўлялі здароўе на мінеральных водах (Друскенікі належалі тады Гродзенскаму павету). Тут былі і Эліза Ажэшка, і Ян Чачот, і Таадор Нарбут, у гэтым часопісе друкавалі свае творы.

На выстаўцы яшчэ безліч адмысловых выданняў, сапраўдных унікаў, ад якіх немагчыма адарвацца. Кожнае адкрывае цэлы сусвет!

— Наведвальнікі разумеюць, што матэрыялаў, якія дэманструюцца на нашых выстаўках, няма ні ў архівах, ні ў музеях, — адзначае загадчыца аддзела мастацтва Гродзенскай абласной бібліятэкі імя Я. Карскага Лілія Хадароўская. — Ідуць спецыяльна на Аляксандра Сявенку. Бо кожны раз на выстаўцы прысутнічае разынка. Гэта мясцовы матэрыял. Нас ведаюць гіды — маршрут выбіраюць такі, каб абавязкова зазірнуць: паказаць выстаўку, інтэр'ер. Наведвальнікі часта прыносяць экспанаты — наладжваюцца сувязь, зносіны. Нас ведаюць калекцыянеры (Беларускае нумізматычнае аб'яднанне на чале са старшынёй Віктарам Какарэкам знаходзіцца ў Гродне). Раз на два гады ладзіцца фестываль міжнародных культур, куды прыязджаюць і вядомыя асобы.

Гродна лічыцца горадам-музеям. Адрэз мастацтва Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага таксама ператварыўся ў своеасаблівы музей, стаў неад'емнай часткай музейнага Гродна. Немагчыма расказаць пра ўсе цікавосткі цудоўнай экспазіцыі, якая гразіцца на адмысловым мясцовым матэрыяле, — лепш за ўсё ўбачыць на свае вочы. Таму спяшайцеся ў аддзел мастацтва гродзенскай кніжніцы — туды, дзе старонкі з водарам Нёмана...

Наталля СВЯТЛОВА,
фота аўтар

Нішто не знікае бяследна

Да 550-годдзя Жыровіцкага абраза Божай Маці

Не адно стагоддзе славіцца цудамі Жыровіцкая абіцель. Не злічыць, колькі хворых атрымала тут ацаленне: спячых сталі відушчымі, расслабленыя ўсталі на ногі і пайшлі, тыя, хто чакаў смерці, перамаглі з ласкі Боскай свае немачы. Ёсць сведчанні, што нават памерлыя вярталіся з таго свету да жыцця і стваральнай працы. У тым, што Беларусь існуе і сёння, вернікі бачаць асаблівае заступніцтва Жыровіцкай Маці Божай...

Асвятчэнне помніка Серафіму Жыровіцкаму.

былі зроблены на звоналіцейным заводзе «Вера» ў Варонежы. У манастыр іх прывезлі напярэдадні святкавання юбілею з'яўлення абраза Жыровіцкай Божай Маці.

Часовая званица ўсталявана непалёк ад Яўленскага храма. Спецыяльнае прыстасаванне для звонароў вельмі зручнае ў абыходжанні, пацвярджэннем чаму стала мелодыя, якая разнеслася па наваколлі падчас урачыстасці — набатная, але і пяшчотная, пералівістая, здольная абудзіць самыя тонкія душэўныя струны, ускалыхнуць усю гаму пачуццяў.

З цягам часу званы зоймуць сваё месца на званицы вышыняй 58 метраў. У недалёкай будучыні плануецца будаўніцтва галоўнага будынка абіцелі. У асяродку духавенства і вернікаў шырока абмяркоўвалі, ці не пашкодзіць агульнаму архітэктурнаму ансамблю манастырскага комплексу з'яўленне сучаснага будынка, архітэктурнай дамінанты, але пасля таго, як узважылі ўсе аргументы, рашэнне аб узвядзенні было прынята.

У самым цэнтры манастырскага падвор'я, на месцы, якое адведзена пад будаўніцтва званицы, адбылася цырымонія закладкі і асвятчэння памятнага камя, пасля чаго з прывітальнымі словамі выступілі мітрапаліт Веніямін і архіепіскап Гурый, а таксама іншыя ўдзельнікі свята, якія падзякавалі Госпаду і ўсім людзям, хто меў дачыненне да падрыхтоўкі абіцелі да ўрачыстасцей, адзначылі важнасць працы, якая ўжо зроблена, і той, якая яшчэ наперадзе.

У ходзе святкавання за дапамогу і садзеянне ў падрыхтоўцы і правядзенні юбілейных урачыстасцей Патрыяршы Экзарх усеі Беларусі ўзнагародзіў старшыню Гродзенскага абласнога выканавчага камітэта Уладзіміра Караніка, міністра культуры Рэспублікі Беларусь Юрыя Бондара, пасла Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Дзмітрыя Мезенцава юбілейнымі памятнымі медалямі ў гонар 500-годдзя Успенскага Жыровіцкага мужчынскага манастыра.

Званіца, будаўніцтва якой пачнецца ў хуткім часе, стане помнікам у гонар юбілейных дат Жыровіцкага манастыра і 75-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Рашэнне аб тым, што яе вышыня павінна быць 58 метраў, таксама было прынята не адразу, пасля абмеркавання розных варыянтаў. Урэшце прыйшлі да высновы, што помнік-званіца будзе адным з самых высокіх у Беларусі — гэта адпавядае духоўнай велічы і моцы святога месца. Сам помнік закліканы сімвалізаваць

пустэльніцтва, праз нястомную малітву і зарокі, самаахвярную службу Богу яго духоўныя вочы бачылі нашмат больш, чым даступна разуменню простых людзей.

У храм айца Мітрафана (а тады невылечна хворага маладога чалавека, Мікалая Ільіна, у недалёкім мінулым бяспрашнага партызана, камандзіра дыверсійнай групы, на чым рахунку было 12 эшалонаў з нямецкай тэхнікай, знішчаныя масты і нямецкія машыны і... медаль «За адвагу») прывялі пошукі адказаў на жыццёва важныя пытанні, прага духоўнай мудрасці і Божага Слова. Пасля некалькіх паломніцкіх паездак малады вернік атрымаў ацаленне каля мошчаў прападобнага Серагія, а ў 1958 годзе пасяліўся ў Свята-Успенскім манастыры. У 1964 годзе прыняў пострыг з імем Мітрафан, цяпер шырока вядомым ў гэтым месцы. У манастыры айцец Мітрафан нёс розныя послухі, маліўся за людзей, імёны якіх пісалі прыхаджане ў царкоўных запісках. У побыце ён быў вельмі сціплы і непатрабавальны. Тыя, хто ведаў яго, згадваюць, што, як бы холадна ні было ў памяшканні ці звонку, на службу ён прыходзіў у кірзавых ботах. Не адзін раз падчас таго, як айцец Мітрафан маліўся, над ім бачылі свячэнне, падобнае да німба, што выяўляюць на іконах над святымі.

Цяпер паломнікі, якія наведваюць манастыр, прыходзяць да айца Мітрафана на магіль. Ізноў — са сваімі бедамі, просьбаі, з неадольнай прагай духоўнага прасвятлення. Ідзе слава аб тым, што старац Мітрафан дапамагае і з «таго»

Часовая званица

свету, інакш хто, як не ўдзячныя вернікі, прыносяць бы на месца яго апошняга спачыну пад сціплы крыж жывыя кветкі...

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара і з сайта zhirovichi-monastery.by

Даведка «ЛіМа»

Нязломны, непераможны

Серафім Жыровіцкі (сапраўднае імя — Раман Шахмуць) быў і застаецца прыкладам мужнасці і нязломнасці для сучаснікаў і тых, хто знаёміцца з яго жыццём па гістарычных дакументах. Як і айцец Мітрафан, Серафім Жыровіцкі адчуў пакліканне да служэння Богу ў маладосці. У 1923 годзе ў сценах Жыровіцкай абіцелі ва ўзросце 22 гадоў ён быў прызначаны ў манахі. У манастыры нёс послуш на клірасе, бо валодаў вельмі прыгожым голасам, музычным слыхам. У 1930-х гадах стаў іераманахам. Калі пачалася вайна, займаўся арганізацыяй царкоўна-прыходскага жыцця там, дзе яно было зруйнавана ў даваенны перыяд. Разам з іерэем Грыгорыем Кударэнкам паломнікі вандравалі на конях, каб ахапіць пропаведзямі як мага больш населеных пунктаў роднага краю. Вялі службы, рамантавалі цэрквы. Хрысцілі дзяцей, адпявалі памерлых, хадзілі па лазарэтах ва ўжо вызваленых гарадах, прычашчалі параненых. У лістападзе 1944 года абодва былі арыштаваны савецкай уладай. У мінскай турме здароўе бацькоў вельмі пагоршылася. Яго доўга дапытвалі. Абвінавачвалі ў калабарацыі (але якія б моцныя катаванні ні цяпеў айцец Серафім, па ніводным з пунктаў вінаватнасці не прызнаў, трымаўся мужна). Быў асуджаны на пяцігадовае пазбаўленне волі ў канцлагеры. Пасля 1945 года пісьмаў ад яго ніхто не атрымліваў. Па афіцыйных звестках, памёр ён ад сардэчнай недастатковасці, а па сведчанні зняволеных, якія адбывалі пакаранне побач з ім, быў закатаваны.

28 кастрычніка 1999 года архімандрыт Серафім Шахмуць далучаны да ліку святых навамучанікаў зямлі беларускай.

Камень, закладзены на месцы будаўніцтва помніка-званіцы.

Гнёзды і птушкі,

або Міні-энцыклапедыі малой радзімы

Адштурхоўваючыся ад назвы Арамана «Птушкі і гнёзды» Янкі Брыля, крыху перайначыўшы яе, вырашыў даць развагам пра кнігу Алесь Карлюкевіча «Пухавіччына: літаратурнае гняздо Беларусі» («Адукацыя і выхаванне», Мінск, 2020) загалавак «Гнёзды і птушкі», блізкі папярэдніму. Бо сапраўды: у кожнага з нас сваё гняздо.

Незабыўны Янка Сіпакоў казаў яшчэ больш дакладна: «усе мы з хат», маючы на ўвазе тое, што многія нарадзіліся ў вёсцы. Прынамсі, пісьменнікі. З яе, як тыя птушкі, і разляцеліся па свеце, сэрцам і душой, аднак, застаўшыся са сваімі вялікімі і малымі паселішчамі. Чытачам жа цікава не толькі тое, што напісана творцам. Ім хочацца болей ведаць і пра малую радзіму таго, чыя творчасць вабіць і захапляе. Вядомае выслоўе «каб лепш ведаць паэта, трэба пабываць на яго радзіме» праўдзівае і для прэзікаў, драматургаў.

Дзе ж, як ні ў краязнаўчых кнігах, найперш у літаратурна-краязнаўчых, можна пра гэта прачытаць? Апошнім часам узрасла цікавасць да падобнай літаратуры. Адпаведна, нямаю аўтараў, зацікаўленых згаданай праблематykай. У шэрагу тых, хто найбольш плённа працуе ў гэтым кірунку, і Алесь Карлюкевіч. На мастакоўскім рахунку — кнігі «Вяртанне да... Беларусі» (1994), «За Цітаўкаю — Слабада» (1997), «Далёкія і блізкія суродзічы» (1999), «І векавечны толькі край», «Літаратурная карта Пухавіччыны», «Ігуменскі блакнот» (усе 2000), «Ад зямлі, якая нарадзіла ці натхняла» (2001), «Былое маё ажыло» (2002), «Зацітава Слабада» (2007), «Блонь» (2007, у суаўтарстве з Браніславам Зубкоўскім), «Сцежкамі Ігуменшчыны» (2008), «І марам волю дам» (2011) ды іншыя.

Чаму адбылася замена Пухавіччыны Пухавіччынай, Алесь Карлюкевіч тлумачыць так: «У 2003 годзе пабачыла свет гісторыка-дакументальная хроніка Пухавіцкага раёна «Памяць». Навукоўцы, мовазнаўцы прыйшлі да высновы, што граматыка, правільна пісаць менавіта так: «Пухавіччына». А яго кніга «Пухавіччына: літаратурнае гняздо Беларусі» «вырасла» з шэрагу папярэдніх. Штосьці ўдакладнялася, пашыралася, з'яўляліся новыя імёны. Няўменным заставалася галоўнае. Яно ж, як відаць са слова «Ад аўтара», такое: «Літаратурная гісторыя аднаго раёна — ці можа гэтая тэма быць прадметам асобнай, няхай нават і краязнаўчай, кнігі? Пытанне, якое я задаю сабе на працягу многіх гадоў, застаецца для мяне ўсё ж такі яшчэ пытаннем. Па-першае, і таму, што нельга разглядаць гісторыю развіцця літаратуры, мастацтва на прыкладзе пэўнага геаграфічнага ці адміністрацыйнага рэгіёна, адарвана ад усеагульнага працэсу. Па-другое, у большасці сваёй персанажы, творчасць якіх стала здабыткам усёй Беларусі, толькі нарадзіліся альбо пэўны час жылі ў межах горада, раёна. Многія з іх пісалі ўжо ў Мінску, пісалі ў іншых гарадах і нават краінах. І разам з тым мае сумненні вагаюцца ў іншыя бак...»

Акурат дзякуючы гэтым «ваганням» і нарадзілася кніга «Пухавіччына...». Яна напісана з упэўненасцю, «што мастацкая літаратура становіцца тады болей прыцягальнай, калі да знаёмства з ёй падыходзіш з уласнымі адкрыццямі і творам, аўтара як нечакага блізкага, роднага, у пэўнай ступені знаёмага. І гэтую задачу я кразі з здольна вырашаць [...] літаратурнае краязнаўства, веданне літаратуры агульнаадукацыйнай з вышыні сваёй роднай і блізкай старонкі».

У такім аб'ёме літаратурнага краязнаўства ў беларускай практыцы яшчэ не было. Кажу не пра разрозненныя публікацыі ў газетах, часопісах, калектывных зборніках. Іх, цікава напісаных, карысных па змесце, нямаю. Маю на ўвазе менавіта кнігу. Адметнасць «Пухавіччыны...» яшчэ і ў тым, што пад адной вокладкай у выданні змешчаны дзве міні-энцыклапедыі гэтага раёна: літаратурная і краязнаўчая. Падзел такі ўмоўны. У энцыклапедыях свае падыходы, сярод якіх асноўны — падача артыкулаў, у тым ліку і персаналій, у алфавітным парадку. Для таго, што робіць Алесь Карлюкевіч, больш падыходзіць параўнанне з «Православной энцыклапедыяй» альбо тамамі «Русские писатели», што выдаюцца ў Маскве. У іх змяшчаюцца разгорнутыя артыкулы.

Такім чынам, карта літаратурнай Пухавіччыны перад намі. Калі ж знаёмімся з якой-небудзь картай, на што спачатку звяртаеш увагу? На тое, што ў ёй галоўнае. А на літаратурнай карце Пухавіччыны галоўны сам раённы цэнтр. Называецца ён, праўда, не Пухавічы. Пухавічы — гэта чыгуначная станцыя. Ды яшчэ ёсць аднайменная вёска ў раёне, былое мястэчка. Адміністрацыйны

Наогул, гэта яго творчае крэда: паведаміць пра тое, хто і дзе нарадзіўся, што і калі пісаў, з кім падтрымліваў сувязі. Ідучы ад прыватнага, пераходзіць да агульнага, з асобных штрыхоў, эпізодаў вымалёўваючы захапляльную карціну развіцця літаратуры, будучы перакананым, што любое імя ў нейкай ступені ўплывае на станоўчае ўспрыманне яе ў цэлым.

цэнтр Пухавіцкага раёна — Мар'іна Горка, што мае статус горада. Як у вядомай песні — «Городок не велик и не мал». Аднак ён слаўны сваімі літаратурнымі традыцыямі.

Пра іх Алесь Карлюкевіч расказвае ў першым нарысе «Мар'іна Горка. Пасёлак Мар'іна». Спачатку згадвае пісьменніка Анатоля Вольнага, які нарадзіўся на станцыі Пухавічы. А вось у біяграфіі драматурга Рыгора Кобеца, аўтара кінасцэнарыя «Шукальнікі шчасця», па якім быў пастаўлены першы мастацкі фільм на беларускай мове «Двойчы народжаны», прапісана таму, што працу над ім ён пачаў у ДOME творчасці беларускіх пісьменнікаў, які перад вайной знаходзіўся паблізу Мар'інай Горкі.

Як вопытны даследчык, Алесь Карлюкевіч разумее, што любы, самы нечаканы, факт прагучыць яшчэ лепш, калі атрымае адпаведную афарбоўку. Інакш кажучы, будзе ўзнёсена тое, што стаіць за ім, папярэднічае яму. Для гэтага ён выкарыстоўвае доказы сведкаў. Часам прыводзяцца і вытрымкі з публікацый, якія падмацоўваюць гэта. Пры неабходнасці — урыўкі з твораў тых, пра каго расказваецца. Прынамсі, унікальны фактычны матэрыял набыў яркую эмацыянальную афарбоўку ва ўспамінах Рыгора Кобеца пра тое, як ён працаваў над сцэнарыем.

Фактуру пачарпнуў у пухавіцкім яўрэйскім калгасе «Дэр Штэрн». Пра гэта Рыгор Якаўлевіч згадваў па-руску. У арыгінале яго апавед і пададзены, бо пры перакладзе атмасфера таго, як быў знойдзены прататып аднаго з галоўных персанажаў, Піні, страціць сваю непастрэданасць. Стаў Рыгор Кобец з Анатолем Вольным і паэтам Станіславам Шушкевічам на чыгуначным паўстанку:

«Неподалёку прохаживался пожилой человек, одетый по-заграничному. Вот подходит, пыхтя паром, новенький сверкающий паровоз «Серго Орджоникидзе». Человек в заграничном залюбовался паровозом. Потом подходит ко мне и спрашивает: «Я извиняюсь. Скажите, пожалуйста, сколько — приблизительно конечно, — сколько может стоить такой паровоз?» [...] То ли Вольный, то ли Шушкевич (теперь уже и не припомню) воскликнул: «Во, Гриша! Вот тебе и образ готов для твоего сценария. И на дальний Восток не надо ехать!»». Так і з'явіўся ў фільме Піня. «[...] А потым уже, когда я поехал в Биробиджан, этот характер отшлифовался и окончательное завершение получил в исполнении артиста Зускина».

Сюжэт яшчэ той. Акурат для апавядання. Магчыма, цягам часу ў Алесь Мікалаевіча яно і напісана. А пакуль эпізод гэты хораша аздобіў аўтарскія развагі пра сувязь Рыгора Кобеца з Пухавіччынай. Ёсць у кнізе і пра тое, што ў 1930 годзе на Пухавіччыне пабывала англійская пісьменніца Сесіл Чэстэртан.

Наколькі багатая літаратурная карта Пухавіцкага раёна, пераконваешся, знаёмячыся з наступнымі раздзеламі, названымі, як правіла, па тых населеных пунктах, дзе Алесь Карлюкевіч бываў неаднойчы і куды запрашае чытачоў: «Гарэлец і ваколіцы», «Шацк», «Блужа», «Талька і ваколіцы», «Суцін», «Рудзенск», «Вузяны», «Дудзічы»... Некаторыя назвы больш разгорнутыя: «На радзіму Міколы Касцяровіча», «Пухавічы і блізкія ваколіцы», «Ваколіцы Рудзенска», «Церабель: на радзіме Уладзіміра Ляпёшкіна». У апошнім з раздзелаў, дарэчы, расказваецца пра паэта і педагога, які працаваў дырэктарам выдавецтва «Народная асвета» і чыя творчасць належным чынам яшчэ не ацэнена. Тым больш ухвальна, што аўтар кнігі не проста разглядае яе, а ўвывязвае з канкрэтнымі рэаліямі.

Неаднойчы Алесь Карлюкевіч тактоўна нагадвае, што ў яго кнізе адбываецца менавіта падарожжа, няхай і заважнае. А калі збіраешся ў дарогу, абавязкова выбіраеш такі шлях, які хутчэй бы прывёў да выбранай мэты, адначасова ўлічваючы, наколькі ён можа быць багаты на ўражанні, адкрыцці. Раздзел «Блужа», у прыватнасці, пачынаецца так: «...А цяпер, каб не блукаць горшымі сцежкамі, вернемся да Мар'інай Горкі, праедзем праз увесь горад. Мінаючы аўтавакзал і чыгуначную станцыю, пададзімся на Блужу. Можна ехаць і на электрацягніку ў бок Асіповіч, але ўсё ж лепей на аўтамабілі альбо нават пешшу». А гэта запрашэнне ў яго родную

вёску («У Зацітавай Слабазе»): «З Падбярэжжа мы кіруемся да старажытнага мястэчка Пухавічы. Правей ідзе дарога Бабруйск — Мінск. Мы праязджаем кіламетры паўтара і на перакрываўна-ні зварочваем налева. Некалькі сотняў метраў — і выязджаем на старую дарогу, якая раней і вяла праз мястэчка з Гомеля, Бабруйска, Асіповіч на Мінск. Дабіраемся да моста праз Свіслач, і мы ўжо, лічы, у Пухавічах. Як толькі ўязджаем, паварочваем налева і праз мост, што пакладзены праз раку Цітаўку пры самым яе ўпаданні ў Свіслач, рушым у Зацітаву Слабаду. Дарэчы, яна адна з нямногіх вёсак Пухавіччыны, якая мае свой кніжны летапіс».

Чытаючы кнігу, неаднаразова ўпэўніваешся, што паняцце «вялікі», «малы» населены пункт адноснае, калі мець на ўвазе не колькасць насельніцтва, якое пражывае ў ім. Узяць, скажам, вёску Шэлегі. Невялікая, здавалася б, нічым не адметная, між тым у ёй нарадзіўся паэт Рыгор Папараць. Дарэчы, аб адкрыцці новых імёнаў. У раздзеле «Мар'іна Горка. Пасёлак Мар'іна» Алесь Карлюкевіч расказаў і пра паэтаў Аляксандра Парамона, Лілію Лясную, яна ж Яніна Крайнік, пра краязнаўца, публіцыста Анатоля Ярохіна і іншых. Наогул, гэта яго творчае крэда: паведаміць пра тое, хто і дзе нарадзіўся, што і калі пісаў, з кім падтрымліваў сувязі. Ідучы ад прыватнага, пераходзіць да агульнага, з асобных штрыхоў, эпізодаў вымалёўваючы захапляльную карціну развіцця літаратуры, будучы перакананым, што любое імя ў нейкай ступені ўплывае на станоўчае ўспрыманне яе ў цэлым.

Як прызнаецца Аляксандр Мікалаевіч, у яго «характар літаратурнага натхнення пухавіцкі». Таму пастаянна і знаходзіцца ў полі прыцягнення таго, што ніколі не выкрасліць з сэрца. Звярну ўвагу і на яшчэ адзін важны момант. Калі чытаеш гэтую кнігу, напрошаецца параўнанне з «Займальным літаратурна-знаўствам» Алега Лойкі. У Алесь Карлюкевіча займальнасць таксама не на апошнім месцы. Так і хочацца напісаць — «Займальнае літаратурнае краязнаўства».

Сёлета з'явілася і яшчэ адна кніга Алесь Мікалаевіча. Яна не толькі пра родную яму Пухавіччыну, але і пра той рэгіён у які некалі ўваходзіў Пухавіцкі раён — «Ігуменскі павет». Выйшла ў серыі «Падарожжа па родным краі» выдавецтва «Беларусь». За няпоўныя два гады ў ёй пабачыла свет больш чым 10 кніг. Выхад іх быў прымеркаваны да Года малой радзімы. Дакладней, да двух гадоў — 2019 — 2020.

Хацелася б, каб выпуск гэтай гісторыка-краязнаўчай бібліятэкі прадоўжыўся, бо што ні раён у нашай краіне — абавязкова багаты на падзеі, даўнія і цяперашнія, на слаўных людзей, на яркія таленты. Няблага было б, каб гэтая ўнікальная бібліятэчка стала міжвыдавецкай. У тым жа серыйным афармленні.

Верыцца ў тое, што з'явіцца кнігі кшталту «Пухавіччына: літаратурнае гняздо Беларусі». Бо і Слуцчына, і Капыльшчына, і Уздзеншчына, і Нясвіжшчына, і Століншчына, і Касцюкоўшчына маюць багатую гісторыю. Стае і аўтараў родам з тых мясцін. Асмелюся нават прапанаваць і назву спецыяльнай серыі: «Літаратурнае гняздо Беларусі».

Такія думкі з'явіліся пасля прачытання кнігі Алесь Карлюкевіча. Усе мы разляцеліся са сваіх гнёздаў. Але добра, калі памятаеш не толькі свой кут, а і ведаеш пра «гнёзды» іншых. Яны раскіданы па ўсёй нашай Бацькаўшчыне, а разам узятыя складаюць адно вялікае гняздоўе, назва якому Беларусь.

Язэп ЛІТВИНОВІЧ

ЛІМБ — Х

З пачатку крытычнага шоу ЛІМБ прайшоў без месяца год, на працягу якога пабачыла свет 9 эпизодаў з россыпам балючых пуг і невялікай жменькай пернікавых крошак. Праект атрымліваўся тым болей неадназначным, чым болей па-мастацку сумнага даводзілася чытаць. І ЛІМБ знаходзіў свае водгукі: ад падзяк простых чытачоў да крыкаў узрушаных адрасатаў маіх крытычных бізуюноў, з заклікамі да сумлення і просьбамі паспачуваць ім. Асобныя рэакцыі захаваліся ў маім сэрцы безнадзейна салодкім успамінам.

Але ўсё гэта падыходзіць да свайго грандфіналу. Ці калі і не да гранд-, то хаця б да асэнсаванага паўнакроўнага пастскрыптуму, дзе знойдзецца месца для ўсіх неабходных адказаў. Такім чынам, ЛІМБ у гэтым нумары канчаткова прыпыняе сваю дзейнасць.

У некаторай ступені я з самага пачатку разумеў, што не так шмат сэнсу ў тым, каб заклікаць аўтараў да дыялогу з дапамогай інструментаў крытычнага інстытута, бо, папершае, гэта не самыя працоўныя інструменты ў беларускім літпрацэсе, а па-другое, наогул рэпутацыйныя інстытуты працуюць ці не горш за крытычныя, а значыць, нават калі давядзецца граміць якога-небудзь літаратара хоць на

цэнтральным тэлебачанні, рэзананснага чытацкага адтоку не адбудзецца. А ў кантэксце таго, як хутка каляровае кіно нашых дзён вяртаецца назад у чорна-белае, перамена маіх поглядаў з кампрамісна-дзелавых назад да ваяўніча-максімалісцкіх выглядае чымсьці цалкам свядомым і сугучным часу. Арыгінальная мая пазіцыя адносна надта кепскіх аўтараў (іх асобных твораў і кніг) адлюстроўвалася ў поўным замоўчванні і адмаўленні існавання, так будзе і надалей, але сёння, у рамках выніковых працэсаў, загучаць фінальныя акорды ў адрас усяго, што прайшло праз праект за гэты год: як добрага, так і кепскага.

На працягу ўсяго часу вахаду гэтае шоу трымала ў сабе бомбу запаволенага дзеяння, для дэтанацыі якой хапала і некалькіх эпизодаў гэтай рубрыкі, таму вымушаная смерць стане не прадвеснікам вялікай цішыні, а ўспышкай на каналіку кнота. Напрыканцы сваёй вучобы на журфаку напісаў дыплом, у якім (у тым ліку) аналізаваў крытычную дзейнасць на старонках беларускай культасвет- і літперыёдыкі, адзначаў жанравую прыналежнасць і ўвогуле даваў ацэнку таму, дзе ўсё гэта замешваецца ў найболей прстойных прапорцыях і найбольш якасна. Няцяжка здагадацца, што маім стабыстычна-аналітычным фаварытам аказаўся менавіта «ЛіМ» з яго найбольшым працэнтам тых рэцэнзій, у якіх

кнігі не заліваюцца калегіяльным ялеем і сяброўскай патакай, а адхоплваюць якую колькасць заслужаных зубатычын. Таму прыйшоў у «ЛіМ», дзе прадстаўлены пераважна ў раздзеле крытыкі, з аднаго боку, каб падхапіць гарачы крытычны сцяг і несці яго надалей, а з другога боку, каб па-шпіёнску ўкараніцца ў самыя сэрцы аб'екта сваіх даследаванняў і, уласна кажучы, працягваць гэтыя самыя даследаванні ўжо ў палявых умовах.

«Банальнасць» — гэта слова, якое настолькі моцна засела ва ўсялякіх побытавых кантэкстах, што яго цяжка выкарыстоўваць у нейкіх сур'ёзных літкрытычных мэтах. Таму трэба дадаць пэўную колькасць славеснай цэглы і трансфармаваць зыходнае паняцце ў нешта больш грузнае і жажлівае,

кшталту «інстытуалізаванай другаснасці» ці «інерцыйнага некрапісма». Істотная колькасць паэтаў, якія апошнім часам друкуюцца ў «ЛіМе», існуе ў штучна створаным фізічным і моўным космасе, дзе, быццам па той бок летаргічнага сну, бадзяюцца аскепкі прывідаў мінулых стагоддзяў, якія часам сфранкенштэньваюцца ў пуставочных хімер з тварамі дабрадушных бабулек і дзядулек. Звычайна напісаць кепскі верлібр нашмат прасцей, чым кепскі сілабатанічны верш (катанне на скейтбордзе — справа ўсё ж больш траўматычная за хаду пешшу з мыліцамі), але, за выключэннем літаральна аднаго ці двух аўтараў, усе верлібрысты, якіх друкуе наша газета, паказваюць на некалькі галоў вышэйшы за сілабатанікаў мастацкі ўзровень. Мяркую, што справа тут у маргіналізаванасці свабодных паэтычных форм, якая вядзе да таго, што паэты звяртаюцца да іх культурна падрыхтаванымі і пры адсутнасці традыцыйналісцкай закасласці мыслення.

Ладзіць нікому не патрэбны спантанныя каранацыі — крыху не мой стыль, але ў якасці часткі гэтага выніковага івенту ўсё ж дазволю сабе адзначыць тройку самых-самых паэтаў, чые падборкі былі надрукаваны паміж кастрычнікам 2019-га і чэрвенем 2020-га. Першага лімбаўскага Букера атрымлівае Таццяна Нядбай (№ 9, ад 06.03.20) за «хістанне непакісных канонаў сучасналітнай

сілабатанікі і цеплыню адчужэння ў зносінах між дзецьмі і бацькамі». Другі лімбаўскі Букер адыходзіць да Валярыны Куставай (№ 14, ад 10.04.20) за «страфічнае рознагалоссе і сінтаксічны паралелізм, і афарыстычную рэфрэнанасць, і любоў да злучнікаў». Нарэшце, трэці ЛІМБукер забірае Міхал Бараноўскі (№ 19, ад 22.05.20) за «адлюстраванне лімбаўскай прыроды беларускай нацыі і парадаксальнасць яе марцальна-вітальных акцэнтаў». Факультатыўна, па-за межамі дзявяткі лімбаўскіх выпускаў, хацеў бы дадаць у спіс сваіх лаўрэатаў і падборку Вольгі Гапеевай (№ 26, ад 17.07.20), да якой, на жаль, у рамках праекта звярнуцца не паспеў. У яе ўваходзяць адны з найлепшых вершаў, якія склалі яе апошняю на дадзены момант кнігу «словы якія са мной адбыліся»: у гэтай падборцы Вольга дэманструе тую тонкасць філалагічна-дэміургічнага светаадчування, за якую маглі палюбіцца яе мінулыя паэтычныя кнігі.

Не магу дакладна сказаць: ці то поспехам, ці то правам атрымаўся ЛІМБ, бо ніякіх дакладных задач перад ім і не стала. Толькі невымоўная прага да літаратурнай апаланічнасці праз крытычнае дыянісііства. На тым Ліга Іранічнага Местачковага Багаборніцтва аб'яўляецца адзінай і непаўторнай. І акрамя гэтага назаўсёды закрытай. Дзякуй усім за ўдзел! Данііл ЛЫСЕНКА

Заблудзіць у часе

УХХІ стагоддзі друкаваная кніга апынулася ў стане канкурэнцыі з віртуальнай прасторай. Сучасная літаратура знаходзіцца на мяжы ўзаемадзеяння двух тыпаў культуры — традыцыйнай і электроннай, змяняецца рэпертуар сучаснага кнігавыдання: пераважаюць вострасюжэтныя творы масавага попыту. Таму нядзіўна, што ў чытанні дзяцей і асабліва падлеткаў дамінуе вострасюжэтнасць і забаўляльнасць.

Дзіцячая літаратура развіваецца ва ўмовах паступовага зніжэння цікавасці аўдыторыі да друкаванага слова, скарачэння долі чытання ў структуры вольнага часу школьнікаў, ва ўмовах змены характару чытання, якое становіцца больш індывідуальным, прагматычным і павярхоўным. Прыгаданым акалічнасцям адпавядае і кніга Генадзя Аўласенкі «Знесеныя часам» («Унесённые временем»), прызначаная для дзяцей старэйшага школьнага ўзросту. Жанр твора — фантастычная аповесць: паглыбіўшыся ў чытанне, мы акунаемся ў прыгоды. На гэта, дарэчы, наводзіць і назва твора. Цікава: у які час занясе нас аўтар?

Кнігу ўмоўна можна падзяліць на дзве часткі. Шмат пытанняў выклікае менавіта першая. Галоўныя героі — пятапацігадовая Санька і яе сябар Іван, якія жывуць у расійскай глыбінцы. Завязка ў творы складаецца да-статкова хутка. Увесь сюжэт — у дзеяннях і дыялогах, што надае аповесці дынамічнасць і значна палегчае працэс чытання, але не працэс разумення: у кнізе не хапае разважанняў і апісанняў, якія дапамагаюць паглыбіцца ў атмасферу.

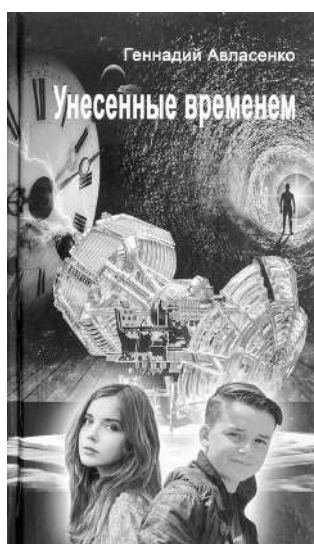
Кніга разлічана на падлеткаў, якія, як вядома, у сваім узросце праяўляюць пратэст, задаюцца шматлікімі пытаннямі і займаюцца пошукам адказаў. Аўтар спрабуе размаўляць з чытачом на яго мове, але часам гэта выходзіць дастаткова наіўна. Напрыклад, Санька пры размове з мамай выкарыстоўвае зварот «ма», маўленне гераніі стракаціць фразамі тыпу «давай каліся». Здаецца, быццам гэта стэрэатыпныя выразы, уласцівыя падлеткам, але не зусім так. Мова ў першай

умоўнай частцы кнігі небагатая. Генадзь Аўласенка выкарыстоўвае шмат прастамоўяў, размоўных слоў, ацэначнай лексікі. Няўжо кніга не павінна служыць прыкладам правільнага, багатага маўлення?

На першы погляд, сюжэт аповесці здаецца простым і нават прымітыўным. Знік Санькін бацька, дзеці знайшлі ў лесе дзіўны апарат, і, здаецца, далей усё зразумела: бацьку ўкралі іншопланецяне, а Санька з сябрам будуць яго ратаваць. Але не. Тут пачынаецца другая ўмоўная частка кнігі: апарат аказаўся машынай часу, якая закінула Саньку і Івана ў далёкае мінулае — XVII стагоддзе, у час паўстання Балотнікава. І тут ужо сюжэт перастае падавацца прымітыўным: пачынаецца інтрыга за інтрыгай, сапраўдныя захапляльныя прыгоды. Не паспеў азірнуцца — а ты ўжо на апошняй старонцы апаведу.

У другой умоўнай частцы Генадзь Аўласенка праявіў сябе як гісторык, які выдатна валодае прафесійнай лексікай і захоўвае храналогію рэальных падзей як даследчык падлеткавага характару, раскрываючы пытанне першых пачуццяў. Тут — і гісторыя, і каханне, і сяброўства, і здрада, і смерць, дабро і чалавечая жорсткасць ва ўсіх праяўленнях. Кніга з'яўляецца важным інструментам сацыялізацыі юнага чытача, бо яе героі выступаюць аб'ектам для пераймання найлепшых якасцей. У сюжэтным віры падзей і пачуццяў аўтар стварыў нямала герояў, якія могуць быць прыкладам для пераймання. Хапае ў аповесці і адмоўных асоб, якія дэманструюць амаральныя паводзіны.

Мімаходзь уздымае аўтар тэму веры, рэлігіі, ува-сабляючы яе ў героі Феафана, а таксама ў эпизодзе, калі нацельны крыжык выратаваў Саньку ад бяды: «Убачыўшы ў дрыготкай Санькінай руцэ гэты

маленькі пазалочаны крыжык, ваяры неакі разам змоўклі. І ўсе дружна паглядзелі на правадыра. А Саньцы раптам успомнілася, як доўга маці ўтаварвала яе здзейсніць абрад хрышчэння, як Санька не згаджалася на гэты, як яна тады выкалалася, «цалкам сярэднявечны перажытак». І вось зараз, здаецца, гэты маленькі пазалочаны крыжык з вялікай бяды яе мог вызваліць».

Дэталізавана Генадзь Аўласенка раскрывае тэму першых пачуццяў. Чытач разам з галоўнай гераніяй сочыць, як нараджаюцца сімпатыі, узнікае пачуццё неабходнасці выбару і пытанне адносна сваёй жаночай прывабнасці: «Зрэшты, у пытаннях жаночай прывабнасці Санька разбіралася слаба, дакладней, яны заўсёды ставілі яе ў тупік... Сябе Санька адносіла да катэгорыі «непрыгожых», нягледзячы на ўсе запэўненні Івана ў зваротным. А вось нядаўна і Андрэй яе прыгожай назваў. Жартам, напэўна?» Захапляльная і нечаканая атрымалася ў творы развязка. Калі ўсё высветлілася, захацелася вярнуцца на першыя старонкі кнігі, суаднесці ўсе моманты і скласці пазл. Аўтар даў магчымасць чытачу паназіраць, як галоўная геранія «ўсяго за некалькі дзён знаходжання ў далёкім мінулым нібы на некалькі гадоў пасталець паспела. Дома сябе заўсёды дзіцём лічыла, была ў гэтым проста пераканана, дый маці ўсяляк падтрымлівала Саньку ў гэтым утульным змане». Разам з Санькай чытач згадвае факты гісторыі і вучыцца ставіцца крытычна да рознага роду штампаў, развейваць гістарычныя ілюзіі.

Кніга Генадзя Аўласенкі «Знесеныя часам» — гэта захапляльнае і адначасова небяспечнае падарожжа ў часавыя прасторы. Твор будзе цікавы тым, хто любіць гісторыю, каму цікава разам з героямі даследаваць нязвяданыя сцяжыны, уцякаць ад небяспекі і паглыбляцца ў незвычайныя прыгоды.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Праслязілася восень дажджамі,
Каб ізноўку пацешыць красою,
Што раскінула ўсюды прад намі,
Стаўшы самай таемнай парою.

І гараць крамяністыя клёны,
Ды манеткамі сыплюць бярозы,
Толькі бэз будзе доўга зялёны
Напамінам пра летнія крозы.

Зноў чаруе нябесная просінь,
Зноў у сэрцы праявы любові.
Улюбёнасці гэтай у восень
Не пазбыцца, напэўна, ніколі.

Асенні дзень
і ранні час...
Вароны голас
падалі,
Дразды спраўляюць
свой кірмаш,
А разам з імі —
вараб'і.

Глядзіш
на іхнюю гульбу —
Благога
як і не было,
І хочацца сказаць
«люблю»

Ўсяму,
што ёсць ці адышло...

Звініць высока вышыня,
Хоць час для восені глухой.
Прыйшоў спакой на схіле дня —
Дзень сапраўды сягоння мой:

Дзень нараджэння і раздум,
Дзень зычанняў і дзень сяброў...
І атуляе светлы сум,
Што ў госці з вечарам прыйшоў...

Бяссонніцай той стан завуць,
Калі мы ў ноч глядзім, як совы,
Каб раніцай затым адчуць:
Жыццё — дарунак адмысловы.
З надзеяй мы глядзім у дзень,
Які святлом разліўся дзіўным,
І ўжо бяссонніцы той цень
Нам чымсьці бачыцца наіўным.

Мастак

«Наш унутраны свет рэальны,
магчыма, нават
больш рэальны, чым свет,
які нас акаляе».
Марк Шагал

Стварыў ён стыль свой непаўторны —
Мастацкі дзіўны авангард,
Жывуць дзе скрыпкі і валторны,
Дзе закаханым — райскі сад.

Там ён з любімай у палёце
Над родным Віцебскам сваім.
Яны як быццам бы без плоці,
І так ім хораша дваім!

Мы разам з імі узлятаем,
На свет зямны інакш глядзім.
Мы nataляемся тым раем,
Дзе закаханым добра ўсім.

Стварыў «Біблейскае пасланне»
Мастак для свету усяго,
І ў авангардным маляванні
Заўжды жыве душа яго.

Запавет

Алесью Ставеру

«Каб любіць Беларусь нашу мілую...» —
Паўтараем мы ўслед за табой.
Кліч ты кінуў з вялікаю сілаю —
Бы напоўніў яго варажбой.

Колькі ў ім цеплыні разняволенай,
Колькі шчырасці ў ім і агню!
Што раней было ў сэрцах прытоена,
Ты раскрыў нам на ўсю глыбіню.

«Каб любіць Беларусь...» — як замоваю
Абвясціў ты, аб'ездзіўшы свет.
І такімі вось простымі словамі
Нам пакінуў усім запавет.

Павел МІХАЛЬКЕВІЧ

Чорная архідэя — 2

Называлі — вар'ят
А я плыў да цябе праз Атлантыку
Мне паказвалі лічбы,
а я пагарджаў матэматыкай
Мне казалі пра яд

Мне казалі — там форт
Што дагэтуль застаўся няпройздзены
Людзі кпілі —
я максімум толькі пародыя
Сярод іх і Том Форд

Папярэджвалі, што
Не вяртаюцца стуль капітанамі
Што жыццё ў тых дзікунскіх краях
болей таннае
За нішто

Ды — цяпер яны там
Са сваёй ахінеяй
А я — тут, дзе агатам квітнее

Нікому няўцыям... мая архідэя і

Загучаў гарадскі запаўночны раманс
Трамваі зайгралі на струнных
Град сыплецца з прорвы нябеснай на нас
Юпіцерамі ды сатурнамі

Размыты ліхтарны жаўтушачны німб
Сутулая постаць, праклёны
Мокрыя кросы і мокры да ніткі дэнім
Мокрыя шаты клёнаў

Схавацца ў парадным і слухаць прыпеў
Падняцца — ды вокны насцеж
Музыка там, дзе, здаецца,
напросту рыпеў
Трамвай у запаўночным нянасці

Давыд да Версаліі

Мы з табой маем розныя густы
Пагатоў — маем розныя смакі
Я люблю на плячы тваім макі
Я люблю твае харыба-вусны

Вырашаюць не словы, а дзеі
Галіяфу — астатняя хвіля
І мы будзем нарэшце ішчасліва
Жыць у нашай з табой Іудзеі

Я — твой уласны герацкі мастак
Твой шафранавы месяц
Залатыя, наколькі кішэні ўмесяц
У мяне едзе дах

Ён — шайтан, твой дакучны кашмар
Тугія калодкі на пясцях
Ён — прычына ўсіх ідыёцкіх напасцяў
Разбуральнік дзявоцкіх мар

Я — твая радасць, ён — лютая злосць
Я адзіны, хто бачыў вас разам
Ён адзіны, хто бачыў нас разам
Ты — адзінае, што ў нас ёсць

Ты каханне заклаў у ламбард
Ды выкупіць яго паабяцаўся
А цяпер шкадаваць ужо запозна й
не варта

Меланхолія крочыць на ейных абцасах

Ты каханне заклаў у ламбард
Проста ўзяў — і аддаў на парукі
Так прасцей? —
ну, заві гэта проста нефартам
Меланхолія танчыць у ейных карунках

Ты каханне заклаў у ламбард
І бадзяешся сумным фіглярар
Як табе спадылба гэты позірк каварны
Меланхолія ў ейных глядзіць акульярах

Ты каханне заклаў у ламбард...

Ганна АТРОШЧАНКА

Дарага лёсу

Ты куды бяжыш, дараго?
Гук твой зноў фальшывы...
Шмат тут месціцца былога —
Валуны, абрывы.

Тут спявае птушка ціха
Нават апаўночы,
Пройдзе міма гэта ліха,
Вы не плачце, вочы!

Зорны бляск ужо вячэрні,
Марамі спавіты.
У раллю кідаю зерне,
Будзе хлеб тут, жыта!

Не дакарай!

Восень пройдзе ля акон
У хусцінцы новай.
У прыродзе будзе сон
З коўдраю барвовай.

Жоўты лісцік на плячы —
Час дажджлівы, золкі.
І самота апячэ:
Стынуць ночкай зоркі.

Знікне дзень за небакрай,
Не вярнуць імгненні...
Восень ты не дакарай,
Прыйдзе час вясенні...

Увосень

Льецца восень з-пад нябёс,
Дрэмле ў зацішку вятрыска.
Ранак сонейка прынёс,
Залюляў дзень у калысцы.

Як раней, бяжыць жыццё,
Дзень такі сёння дзівосны!
Час ляціць у небыццё,
Зімка ладзіць ужо кросны.

Будзе ткаць нам белізну,
Халаднеча стукне ў дзверы.

Фота Кастуся Дробава.

Наста ДАДОНАВА

Заклік

Па-беларуску мяне вітай —
Гэта лепшыя гукі ў жыцці.
Ні долу, ні ўверх і ні ў даль,
А ў вочы ты мне глядзі!
Па-беларуску мяне вітай —
Не саромейся роднага слова.
Ні долу, ні ўверх і ні ў даль,
А ў сэрцы выбухне мова!

Беларусам
Ёсць людзі-слупы —
стаяць.
Ёсць людзі-ідэі —
не падаюць.
Ёсць людзі-радкі —
баляць.
Ёсць людзі-надзеі —
радуюць.
Ёсць я —
І стаю я тут,
Адное жаданне маючы:
Забыцца на ўсё вакол,
Забыцца, але ўсё памятаць.

Васіль ТКАЧОЎ

Лёха-Сыраед

Я любіў слухаць байкі Лёхі. Прывязджаючы ў вёску, заўсёды стараўся сустрэцца з ім. Не кожны раз, прызнаюся, удавалася гэта зрабіць: чалавек ён заняты. Нарасхват. Акрамя таго, што пячнік з добрай рэпутацыяй, дык яшчэ падрабляў качагарам у бальніцы, што ў рабочым пасёлку Ільч, а гэта за некалькі кіламетраў ад нашай Іскані. Свайго транспарту не меў, таму вандраваў па прынцыпе «хто падкіне». А што да яго качагарства, то мяне гэта і наогул здзіўляе: у тым жа пасёлку хіба няма сваіх мужчын, якія бадзяюцца без працы? Фабрыка першаснай апрацоўкі воўны не працуе, вылабанілася багата рабочых рук, а Лёха нейкім чынам уцёрся ў качагары перад носам у свайго беспрацоўнага людю. Хаця б, здавалася, навошта яму гэты занятак, калі хапае пячнхных спраў — не адбіцца.

Паспрабуй разумець гэтага Лёху, па пашпарце — Аляксея Прылепава. Хаця што я кажу! Чалавек прайшоў агонь, вадугу і медныя трубы, таму ведае, мусіць жа, шмат хадоў і выхадаў. Помню, як некалі не без гонару казаў: «Я па свеце параскідаў столькі кватэр і хат, што табе і не снілася. У Данбасе, калі на шахце рабіў, кіннуў — раз! На Калыме — два! А потым яшчэ ў другім месцы на той жа Калыме — тры! І там жа, пад Магаданам, пакінуў дом з сучэльнага лёду. З лёду, а жыць у ім — ого-го як можна! Рай! Пачакай, дзесці ж там яшчэ было ў мяне законнае жылго?» Ён не адразу, але прыгадваў, а потым доўга расказваў, як працаваў шафёрам на той Калыме, некалькі разоў нават трапляў у такія жыццёвыя пераплёты, што як толькі жывы застаўся. На тых заснежаных трасах няшчасцяў хапала. Але, казаў, кожны раз шанцавала. Відаць, таму, што дужа моцна хацеў вярнуцца дадому, у сваю вёску, і пажыць хоць трохі яшчэ на роднай зямлі. Бо рана яе пакінуў. А доўг некалі вяртаць усё ж трэба. Яна чакала...

Ён і вярнуўся. Адзін. Без сына і жонкі Раі, якая жыла некалі з ім па-суседску — праз вуліцу. Пераехала ў Магадан да іх пазней і цёшча Варка.

Апошні раз мы сустрэліся, калі жылі яшчэ мае бацькі. Гэта амаль трыццаць гадоў назад. Лёха з імі падтрымліваў таваарыскія адносіны, часта заглядваў і абавязкова цікавіўся, калі прыеду я. Мабільнікаў у тывы часы, вядома, не мелася. «Даўно не быў, то скоро будзе, — гаварыў на развітанне бацькам Лёха. — Накажаце тады. Хаця ён мяне і сам знойдзе...»

Калі інтарэс з двух бакоў, то як не сустрэцца!

Я ж абавязкова прывозіў з горада свежае мяса, іншым разам — і свежую рыбу. Мы дружна сядалі за стол, закусвалі. Стравы для сябе Лёха рыхтаваў сам. Асобна. Наразаў дробненькімі кавалачкамі мяса, пасыпаў іх такімі ж дробненькімі кавалачкамі часнаку, паліваў кетчупам, пярчыў-салиў і ўсё гэта перамешваў і так смачна еў, што аднойчы захацелася і мне паспытаць. Але не спадабалася. Каб такую страву ўжываць, трэба ж, мусіць, пабываць там, куды закідаваў лёс майго земляка, надыхацца тым паветрам.

Лёха, ці Сыраед, як пачаў я называць яго, пайшоў з жыцця ранавата. Мог бы яшчэ пажыць, мог. А тут нешта закліўся сярод белага дня, і хаця ў той дзень не дзяжурючы ў качагарцы, усё ж папрасіў, каб адвезлі ў бальніцу. Там, кажучы, зрабілі ўкол, ад якога ён адразу ж апусціўся на падлогу і больш не падняўся...

Не выратавалі Лёху. Шкада. Вельмі. Мая вёска згубіла яшчэ аднаго цікавага, своеасаблівага чалавека.

Не ведаю, як каму, а мне з такімі людзьмі добра!

Сто долараў

Міхась даўно скардзіўся дома і на працы (а працуе ён на заводзе фрэзероўшчыкам): нешта баліць іншы раз у грудзях — так сцісне, што не дыхнуць. Пасля настойлівай жончынай просьбы ён усё ж паказаўся кардыёлагу. Той пакруціў галавой здзіўлена: чаму раней не звярнуўся да яго, і адразу ж шпіталізаваў. Міхасю ж патлумачыў: «Без аперацыі, браток, ніяк: давядзецца памяншаць клапан на штучны... Калі жыць хочаш...»

Хто ж не хоча! Яму ж толькі споўнілася пяцьдзсят. Сына выгадаваў, дрэва пасадзіў, і не адно, дом не пабудоваў, але нічога страшнага: зарабіў затое сумленнай працай двухпакаёўку, так што, можна сказаць, усе тры заветы здзейсніў. Аднак, рыхтуючыся да аперацыі, прыгадваў свайго дзеда Мікалая, які ўжо ў глыбокай старасці казаў, што хацелася б яшчэ хоць трохі пажыць — каб глянуць, кім ты, Міхаська, станеш, якую жонку выбераш, ці добрую і прыгожую... Ён і паспеў усё гэта ўбачыць! Таму, відаць, што хацеў моцна.

Аперацыя прайшла паспяхова. Міхасю ж доктар сказаў, што трэба паступова рыхтаваць паперы на камісію: пасля замены клапана павінны даць групу інваліднасці. Трэцю ці другую, але абавязкова, бо ён пэўны час не зможа працаваць, а жыць жа трэба. Падзяліўся гэтым з сябрам Алегам, які наведваў яго ў лячэбніцы.

— Слухай, Міхась, трэба доктару грошай даць, пажадана зялёненькіх, каб напісаў усё як мае быць! — загарэўся Олег. — Што трэцяя група! Другая патрэбна! Ад доктара многае залежыць.

— Я не змагу, — шчыра прызнаўся Міхась. — Саромеюся.

— Былі б грошы!
— Ды ёсць быццам...
— Колькі?
— Сто долараў!
— Хопіць! Давай іх мне, і ўсё будзе найлепшым чынам! Ведай, з кім!
— Але грошы дома. Добра, скажу Ніне, каб прынесла...

Назаўтра Олег, як і дамовіліся, забраў сто долараў у Міхася і адразу ж вышмыгнуў з палаты. Вярнуўся даволі хутка, задаволен пацёр далонямі: «Усё ў ажур, друг мой! Вось так працаваць трэба! Са мной не прападзеш!»

У той жа дзень здарылася бяда: перабягаючы дарогу ў недазволеным месцы, Олег трапіў пад машыну. З атрыманымі траўмамі яго даставілі ў бальніцу, і калі рабілі вопіс рэчаў і каштоўнасцей, што былі пры ім, то ўнеслі ў той спіс і сто долараў...

Артыст

Пятра Карпавіча застаю на двары. Стары нешта габлюе. Сустрэкае ветліва і ў той жа час крыху буркліва: «А, прыехаў! Чаму ж не патэлефанаваў? Я прыбраўся б хоць...» Ён акідвае сябе прыдзірлівым позіркам: маўляў, бачыш, у чым — у старых пантоплях і парваных портках. Супакойваю: «Ды кінь ты, дзядзька! Цяпер вунь моладзь у горадзе так апранаецца, яшчэ і горш, бывае, і нават лічыць гэта шыкоўным прыкідам, не зважай, дружа, на тое, што на табе, галоўнае — што ў сярэдзіне. А там — поўны парадок: дабрэйшага чалавека пашукаць

трэба!» — «Ды не, — кажа, — я з табой не згодны... Пазней распавяду, чаму... Праходзь, праходзь у хату...»

Праходзім, сядаем за стол, снедаем: я прыехаў хоць і перад самым абедам, але, як высвятляецца, сёння ні ў мяне, ні ў гаспадара гэтай утульнай хаты яшчэ і макаўкі ў роце не было. Запрацаваліся.

Крадком кідаю вока на рамку з карткамі, што вісіць на сцяне насупраць. Прываблівае адзін здымак — на ім Пётр Карпавіч ў абрадавым адзенні, густа аздобленым прыгожым нацыянальным беларускім арнамантам. Стаіць рукі ў бокі, заліхвацкая ўсмяшка на твары — ну сапраўдны артыст! Яго, дарэчы, так і завуць у вёсцы: артыст. А чаму здзіўляцца, калі ён шмат гадоў спяваў у раённым вальна-інструментальным ансамблі «Сустрэча». У раёне нават назвалі яго некалі залатым голасам, а з канцэртамі аб'едзіў шмат навакольных вёсак. Ды што вёсак! Кожны месяц у санаторыі, які паблізу, ВІА даваў канцэрт. Па білетах, вядома. Грошы невялікія, бо за арэнду памяшкання плаціць трэба было, падатак той жа, але на ласункі ўнукам і на паліва для легкавушкі хапала. Ды і каб сваёй кабеце на Восьмага сакавіка падарыць што — не трэба было ў яе прасіць грошай: адкладваў патроху з кожнага канцэрта.

— Я ж, братка, неяк у санаторыі, а там люд, ведаеш жа, і здалёку прыезджы бывае, нават з Масквы і Санкт-Пецярбурга, — апавядае Пётр Карпавіч. — Дык вось, неяк праспяваў «Вераніку», а пасля канцэрта да мяне падыходзіць такі піжоністы на выгляд дзяцюк і заяўляе: «Вось калі праспяваеш так гэтую песню чыстым голасам, на адлегласці працягнутаў рукі ад мяне, тады паверу, што ты спявак. А то прывыклі пад фанеру! Ведаем вас, артыстаў!» Нічога не заставалася рабіць — праспяваў. Чалавек жа просіць: «Трэба яму і даць тое, чаго хоча. Бяры. Не шкада. Тады ён паціскае мне руку і лагодна так кажа: «Малайчына! Цяпер веру, што ты артыст!»

Калі выбраліся з-за стала, падзякаваў гаспадару і гаспадыні Ганне Сідараўне за гасціннасць, а Пётр Карпавіч прыгадаў яшчэ адзін выпадак са сваёй дзейнасці.

— Пасля канцэрта падыходзіць да мяне адзін зноў жа салідны мужчына, які потым высветлілася, з Расіі, і кажа: «А чаму ў вас штаны памятыя... асабліва ззаду?». Ды гэта, кажу, сёння мы другі канцэрт даём... Першы ў горадзе быў, дык у машыне прасядзеў амаль паўдня, чакаў гэтага канцэрта. А ён прынцыпова так заяўляе: «Гледача не павінна цікавіць, дзе вы сядзелі і колькі часу. Артыст перад ім павінен заўсёды быць як з іголкамі!» Нічога не заставалася, як папрасіць прабачэння. А чалавек той прызнаўся, што ён працуе ў філармоніі аднаго абласнога цэнтра. Адкуль ён, я ўжо сказаў...

Вось, аказваецца, чаму Пётр Карпавіч так прыдзірліва аглядзеў сябе з ног да галавы, калі я захапіў яго нечакана на двары, і крыху нават засаромеўся: прабач, бо не чакаў... Пакуль гаманіў з Ганнай Сідараўнай, гаспадар адлучыўся ў другую палову хаты, а калі выйшаў адтуль — я не пазнаў яго: перада мной стаяў Пётр Карпавіч у чысценькім, акуратненькім касцюмчыку і ў белай кашулі. Хоць зараз на сцэну!

Я, прызнаюся, паапладзіраваў артысту. Шчыра парадаваўся за гэтага чалавека, бо ён, заўважце, умее не толькі браць, але — і аддаваць... А такое не кожнаму дадзена, пагадзіцеся.

Жыццёвінкі

Макарыха

Старая Макарыха дажывала век адна. Даўно ўжо няма яе на гэтым свеце, але іншы раз успамінаю бабульку-суседку, успаміны гэтыя надзвычай светлыя, цёплыя і — вясёлыя. Хоць саму яе неяк не прыгадаю, каб бачыў калі ў светлым ці якім-небудзь пярэстым, вясёленькім адзенні. Відаць, не было куды апранацца па-святочнаму, а таптацца па двары і агародзе можна і ў тым, што ёсць і ў чым табе зручна. Не цаца. Ды калі і запэчкаецца адзежа, то на цёмнай апранашцы не так відаць.

Тады-сяды наведвалі старую дочкі, іх у яе тры, усе замужам, жывуць у адным горадзе. Нейк прыехалі ўсе разам — дочкі, зяці, унукаў плойма. Хто чым займаецца. Толькі, палічыла старая, не тым, чым трэба. Дзеўкі — добра, у ягды пайшлі, хоць маглі б і градкі спярша прапалоць. Кажучы, не хвалюйся, матуля, заўтра ўсё зробім. Некаторыя дзеці таксама з імі ў лес гайсанулі, а тыя, што засталіся, носяцца па вуліцы, як угарэлыя — гэта так яна, Макарыха, лічыць. Зяці пакалолі дровы, зрабілі гэта хуценька, склалі ў хлечуку акуратненька і рукамі паціраюць, хітруны: матуля, цешча наша дарагая, хвалі за працу. Заслужылі. Яна і пахваліла, сціпла сказала: «Малайцы, дзеці мае. Адпачніце». Ну, калі цешча загадвае адпачыць, то чаму і не. Тым больш што крама побач. Сядзяць у хаце малайцы старой Макарыхі, віно п'юць — раз-пораз хто-небудзь з іх нырае ў дзверы крамы і вяртаецца з чарговай пляшчай. Усё гэта бачыць старая. Нервуецца. У сярэдзіне кошкі скрабуць. А сказаць, каб асабліва не ўцягваліся ў п'янку, не асмельваецца — не сыны ж, а толькі зяці. Свае-чужыя, адным словам, людзі. «Што б такое прыдумаць, каб адарваць іх ад стала?» — думае Макарыха і неўзабаве знаходзіць тое, што шукала. Вяртаецца ў хату з двара, войкае і рукамі пляскае: «Што ж гэта робіцца, га?! Вы тут седзіце, зяцічкі, а палісаднік забурываўся. Стаяў-стаяў і лёг. Плазам. Ай-я-яй! Вось паедзеце вы ў горад, а хто ж мне палісад адрамантуе? Ай-я-яй! Бяда! У мяне ж там кветнік, то куры, халеры, усё выдзяруць». Хлопцы моўчкі пераглынуліся, унімаюцца з-за стала, выходзяць. Праўда, ляжыць паркан. Усе чатыры слупкі таксама побач. І чаму гэта палісад раптам паляцеў? Ні ветру ж, нічога... Чым яму жыццё не спадабалася, што набраўся нахабства і ляснуўся? Падыходзіць сусед Цімох, пытае: «А навошта гэта ваша цешча палісад паваліла? Доўга трэсла яго, туды-сюды шкумутала, хістала, але свайго дамаглася. Хіба ж вас не магла папрасіць? Што, хлопцы, новы будзеце рабіць?» Зяці нічога не адказалі Цімоху, а толькі ўсміхнуліся: ну, цешча! Ну, малайчына! Дадумацца ж! Аднак ёй — нічога, а прыняліся за працу. Да вечара палісад быў адноўлены. Па чарзе зяці паспрабавалі, ці надзейна стаіць. Цяпер няхай паспрабуе забурываць яго наша Макарыха ці якая іншая цешча! Не атрымаецца!

Апошні раз бачыў я Макарыху, калі прыехаў да бацькоў. Пайшоў да калодзежа па вадугу з вядзерцамі, а бабулька стаяла перад высокім парогам і кідала дровы ў сенцы — цурку за цуркай, бо з бярэмам, як здагадаўся, падняцца па прыступках было ёй ужо ніяк. Паглядзела на мяне, мы павіталіся кіўком, і яна распачна, сумна, бездапаможна прамовіла:

— Бяда.
І ўслед за цуркамі схавалася ў сенцах.

роздум з нагоды

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Носьбіты высокай духоўнасці

Дзень работніка культуры, які адсвяткавала краіна, і мае асабістае свята.

Калі мяне, маладога супрацоўніка полацкай газеты, перавялі з пасады карэктара загадчыкам аддзела культуры, сівы ветэран Рыгор Майсеевіч Голанд, віншуючы, зазначыў, што на гэтай пасадзе ў газеце ў пасляваенныя гады працаваў пісьменнік Алесь Савіцкі, былы партызан і франтавік, якім ганарыцца рэдакцыя.

Шчыра кажучы, пасады загадчыка ў штатным раскладзе не існавала, ды, хоць па службовых паперах я лічыўся простым літсупрацоўнікам, і рэдактар Іван Фёдаравіч Лемеш, і калегі ставіліся да сферы маеі дзейнасці менавіта так.

За час працы ў роднай газеце мне давялося пабываць практычна ва ўсіх установах культуры горада і раёна, пазнаёміцца з цудоўнымі людзьмі, для якіх работа была сапраўднай творчасцю, душэўным памкненнем.

Узяць хаця б загадчыка раённага аддзела культуры Сяргея Казырэнку. Пасля шматлікіх чыноўніцкіх клопатаў ён разам з агітбрыгадай аб'ездзіў літаральна ўсе сельскія клубы Полаччыны. Сам пісаў сцэнарыі пастановак, сам выконваў галоўныя ролі.

Гарадскім аддзелам культуры загадвала Таццяна Давыдаўна Рудава. У многім за тое, чым ганарыцца сёння горад, па праве трэба сказаць «дзякуй» ёй. Па яе непасрэднай ініцыятыве ў Полацку з'явілася карцінная галерэя, орган у адрэстаўраваным Сафійскім саборы.

Яна ж узначаліла першы ў Беларусі гісторыка-культурны запаведнік, у склад якога ўвайшлі музей беларускага кнігадрукавання і музей-бібліятэка Сімяона Полацкага.

Менавіта Таццяна Давыдаўна была ініцыятарам і арганізатарам Міжнароднага фестывалю арганнай музыкі «Званы Сафіі», які ў гэтым месяцы збярэ ў старажытным горадзе прыхільнікаў мастацтва ўжо дваццаць пяты раз.

Яшчэ больш цікавых сустрэч з работнікамі культуры стала ў мяне падчас працы ўласным карэспандэнтам нашага радыё.

Немагчыма не згадаць Марыю Канстанцінаўну Паляк — былою загадчыцу аддзела культуры Глыбоцкага райвыканкама. Колькі цудоўных здзяйсненняў у галіне захоўвання нашай гістарычнай спадчыны адбылося пры яе непасрэдным удзеле на слаўнай глыбоцкай зямлі! Адно з іх — усталяванне помніка пачынальніку беларускага тэатра Ігнату Буйніцкаму на яго радзіме ў Празароках, ушанаванне памяці «вечнага вандроўніка» Язэпа Драздовіча.

А колькі запамінальных падзей адбываецца ў нашых музеях, выставачных комплексах, бібліятэках і карцінных галерэях, колькі сапраўдных энтузіястаў і майстроў сваёй справы працуюць на ніве культуры ў вёсках і гарадах, у нашай сталіцы!

Сёння шмат цікавага можна ўбачыць у старажытным Полацку, у Наваградку, Пінску, Слоніме, іншых нашых гарадах.

Пералік дасягненняў у галіне айчынай культуры можна доўжыць і далей. За гэтым стаіць клопат дзяржавы, сродкі, укладзеныя ў захаванне і развіццё духоўнага патэнцыялу народа.

І, канечне ж, гэта справа, якую рухаюць людзі — кіраўнікі і ўдзельнікі мастацкіх калектываў, бібліятэчныя работнікі і супрацоўнікі музеяў, народныя майстры, арганізатары і рэжысёры масавых свят — тыя, хто стварае высокі свет духоўнасці, хто нясе людзям прыгажосць, святло мастацтва, захоўвае і перадае народныя традыцыі.

Мне не раз даводзілася сустракацца з гэтымі апантанымі творчымі асобамі, і кожны раз атрымліваў асалоду ад сустрэч, пачуццё гонару за іх працу, за служэнне роднай культуры.

А поспехі і дасягненні айчынных мастакоў, пісьменнікаў, кампазітараў, артыстаў з'яўляюцца візітоўкай нашай краіны, служаць прыкладам для новых пакаленняў творцаў.

Таму Дзень работніка культуры — свята кожнага з нас, бо айчынная культура і ёсць духоўны код нацыі, трывалы падмурак духоўнасці і маралі.

Мова і літаратура на варце культуры

Філалагічная прастора значна больш шырокая, чым адпаведныя факультэты асобных ВНУ. Кафедры такога профілю ёсць у кожнай навучальнай установе краіны, у тым ліку і ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў.

Аснова іншых мастацтваў

Мова і літаратура — неад'емная частка духоўных здабыткаў любой нацыі, і вывучаць іх варта глыбока, усваяючы, творча.

Кафедра беларускай і замежнай філалогіі ўніверсітэта мае ўласную гісторыю, але ва ўсе часы яна была скіравана на падтрымку, прапаганду мастацтва і культуры. Цяпер кафедра, створаная ў 1975 годзе — важнае падраздзяленне ў структуры ВНУ са стабільным высокапрафесійным навуковым і педагагічным калектывам, дзе арганічна спалучаюцца вопыт і творчыя напрацоўкі старэйшых супрацоўнікаў і талент маладых кадраў, якія забяспечваюць выкладанне такіх вучэбных дысцыплін, як «Беларуская і сусветная літаратура: Беларуская літаратура», «Беларуская і сусветная літаратура: Сусветная літаратура», «Шэраўны сусветнай літаратуры для дзяцей і юнацтва», «Мастацкія плыні ў літаратуры XX стагоддзя».

Фота з архіва суполкі «БУКет», 2016 г.

Павялічваецца колькасць спецыяльнасцей ва ўніверсітэце, адпаведна, пашыраецца кола дысцыплін. Сярод іх «Сучасная беларуская літаратурная мова», «Стылістыка беларускай мовы», «Культура мовы», «Агульнае мовазнаўства», «Гістарычная граматыка беларускай мовы», «Беларуская мова (прафесійная лексіка)». Кафедра неаднаразова змянялася: у 2006-м аб'ядналася з кафедрой сусветнай літаратуры, а ў 2018 г. — з кафедрой замежных моў.

Амаль 20 гадоў кафедру беларускай мовы і літаратуры ўзначальваў прафесар, доктар філалагічных навук Мікалай Грынчук. Мікалай Міхайлавіч — аўтар 4 манаграфій, суаўтар 4-томнага выдання «Гісторыя беларускай літаратуры» і 2-томнай «Гісторыі беларускай літаратуры», першага падручніка для філалагічных факультэтаў ВНУ рэспублікі «Беларуская народная творчасць», энцыклапедычных даведнікаў «Янка Купала» і «Максім Багдановіч», БелСЭ ў 12 тамах, ЭліМБел у 4 тамах і інш.

У розны час да загадвання прычыніліся таленавітыя творчыя асобы: кандыдаты філалагічных навук дацэнты Наталля Булацкая, Вольга Гуліцкая, Наталля Падабедава, Алена Пісарэнка (член СПБ Алена Багамолава), Міхаіл Кускоў, доктар філалагічных навук прафесар Галіна Тычко.

У гісторыю кафедры ўпісаны імёны вядомых літаратараў і мовазнаўцаў Беларусі — Волгі Драбені, Таццяны Гулевай, Людмілы Дзіцэвіч, Анатоля Маісеенкі, Рычарда Саматы, Наталлі Суддзевай, Лідзіі Савік, Алены Жалуновіч, Галіны Дуркінай, Наталлі Ільіной, Эдуарда Садоўнічага, Валянціны Варапаевай, Галіны Друк, Сафіі Тычыны і інш.

Кафедра з'яўляецца філалагічнай лабараторыяй. Падзярджэннем таму навукова-даследчая дзейнасць калектыву, выхаваўчая практыка педагогаў-спецыялістаў і арыгінальныя формы правядзення лекцыйных і семінарскіх заняткаў. Выкладанне філалагічных дысцыплін спраектавана на профіль ВНУ, што адлюстравана ў назвах і змесце новых дысцыплін на выбар: «Тэорыя і практыка перакладу ў міжнароднай культурнай дзейнасці», «Тэхніка вядзення міжнародных перагавораў»,

«Культура прафесійнага маўлення», «Мастацкія плыні ў літаратуры XX ст.», «Стылістыка і культура маўлення» «Беларуская паэзія ў музычным увасабленні» і інш.

Кафедрай выдадзены першы і адзіны ў Беларусі вучэбна-метадычны дапаможнік, рэкамендаваны вучэбна-метадычным аб'яднаннем па адукацыі ў галіне культуры і мастацтваў «Беларуская мова: спецыяльная лексіка». У самой ВНУ філалагічная прастора яшчэ больш пашыраецца за кошт уласнай літаратурнай творчасці выкладчыкаў і супрацоўнікаў універсітэта, студэнтаў, выпускнікоў.

Суполка «БУКет» — унікальная з'ява

Існаванне літаратурных суполак пры ВНУ — з'ява нярэдка. Аднак суполка «БУКет» (ад абрэвіятуры ВНУ на момант яе ўтварэння: Беларускі ўніверсітэт культуры) — штосьці ўнікальнае. Адзін з ранніх зборнікаў аб'яднання называўся «Каліва» — парастак расліны, пачатак жыцця. «Каліва» з моманту ўтварэння ў кастрычніку 2001 г. расло, дужала і ўбірала ў сябе творцаў не толькі з універсітэта, але і іншых ВНУ.

«БУКет» ніколі не быў «замкнёнай у самай сабе» суполкай. Першым імпульсам для стварэння стаў момант, калі намеснік дэкана факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый Ала Фядорына прынесла літаратурныя творы студэнтаў загадчыку кафедры Вользе Гуліцкай.

Менавіта на кафедру і былі запрошаны будучыя кіраўнікі — Алена Пісарэнка і Наталля Дзянісава (літаратурны крытык Наталля Якавенка).

З 2004 г. у працу актыўна ўключылася старшы выкладчык Вольга Шунейка, апошнім часам да аб'яднання далучыліся Валянціна Варапаева, Любоў Даніленка. Восенню 2008 года аб'яднанне перавялі на студэнцкае самакіраванне. Па 2014 год кіраўніком быў студэнт, затым выпускнік ФІДК, супрацоўнік аддзела менеджменту Павел Макееў, а з кастрычніка 2010 года да жніўня 2014 года — член СПБ Вольга Гронская.

На пасяджэннях суполкі не толькі чытаюцца творы ў розных жанрах і формах, але і робяцца тэарэтычныя паведамленні, візуалізацыі і/ці тэатралізацыі ўласных тэкстаў. Сучаснікі не павінны абясцэнняць ролю слова ў выхаванні чалавека, у спасціжэнні жыцця, у самарэалізацыі творчай і гарманічнай асобы. На гэта якрэз робіцца акцэнт на ФІДК і на кафедры беларускай і замежнай філалогіі, пры якой існуе літаратурна-творчае аб'яднанне «БУКет», дзейнасць якога скіравана на аб'яднанне студэнтаў, умненне будаваць дыялогі, талерантна абмяркоўваць творы і інш.

Можна доўга пералічваць імёны кветак «БУКета», дасягненні на рэспубліканскай і міжнароднай літаратурнай пляцоўцы «каліваў», што калісьці выйшлі з яго: Янка Лайкоў, Вольга Гронская, Вольга Бялова, Алена Свечнікава, Анастасія Вайцашонак (Астрадэні), Кірыл Бандзерс, Ганна Вярэніч, Іван Кравец, Маргарыта Новікава, Вікторыя Брэж, Віталі Міхайлаў, Ганна Балаш-Ялейнікава, Андрэй Балкоўскі, Сяргей Марцінкевіч, Віктар Аляксандраў, Кірыл Бакулін, Аляксей Краснікаў і інш.

Кафедра беларускай і замежнай філалогіі рэгулярна ладзіць сустрэчы, на якія запрашаюцца вядомыя пісьменнікі. Да нас у розныя гады прыходзілі Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін, Аляксей Дудараў, Міхась Пазнякоў, Мікола Шабовіч, Георгій Марчук, Леанід Дранько-Майсюк, Людміла Рублеўская, Віктар Шніп, Віктар Жыбуль, Анаоль Ээкаў, Дзімтрый Пятровіч, Таццяна Сівец і інш. Сярод гасцей былі і выхаванцы «БУКета», якія пазней сталі членамі СПБ.

Замест прадмовы ў зборніку «Каліва» — адным з 12 зборнікаў паэзіі і прозы суполкі — пададзены верш: *Расці, каліва! // Расці высока, // Расці шчасліва! // Расці, каліва, // Людзям добрым // На добрае дзіва. // Расці, каліва! // Станавіся кветкаю, // Каб з тае кветкі // Выраслі дзеткі... // Расці, каліва! // Хлопцы, дзяўчаты // Кветкі збяруць — // Кветкі збяруць, // у «БУКет» складуць... // Расці, каліва!* (А. Багамолава).

Кожнаму каліву, у тым ліку філалагічнаму, можна стаць пахай кветкай ці магутным дрэвам, аднак, каб яно расло і давала плён, патрэбна штодзённая карпатлівая праца, якая патрабуе самаахвярнасці, творчасці і... любові.

Алена ПІСАРЭНКА, Адам ШОСТАК

Сакрэцікі, знойдзеныя ў дзяцінстве

Кніга Людмілы Маркоўскай пад назвай «Забыць немагчыма вярнуцца», якая нядаўна была прэзентавана ў галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, уяўляе сабой аўтабіяграфічную прозу-эсэістыку, зборнік лірычных і добрых апавяданняў, шчырых і светлых.

Аўтар, філолаг і педагог са шматгадовым стажам запрашае ў свой свет, рознакаляровае і шчаслівае дзяцінства, юнацтва, гады сталення, дзеліцца заповітнымі ўспамінамі пра савецкую эпоху. Са старонак выдання можна даведацца шмат новага нават аб звыклых рэчах. Чытачу выпадае магчымасць згадаць нешта сваё, убачыць сябе. Аднак галоўнае, па меркаванні аўтара, што чытанне ўзнімае настрой і дапамагае паверыць: жыццё кожнага чалавека разнастайнае і дзіўнае. Твор напісаны ў памяць пра блізкіх людзей, якія на працягу жыцця падтрымліваюць і дапамагаюць разумець.

З твора «Забыць немагчыма вярнуцца», які даў назву кнізе, можна даведацца пра некаторыя факты з біяграфіі пісьменніцы, напрыклад, пра тое, як яна здала экстэрнам экзамены на другім курсе БДУ і перайшла адразу на чацвёрты. У главе «Пазвані мне, пазвані» расказваецца пра знаёмства Людмілы з яе мужам Аляксеем, з якім разам ужо сорак чатыры гады, пра тое, што пісьменніца любіць вандроўкі, разумных і цікавых людзей, а таксама ездзіць на трамваі, піць каву, што ёй не падабаюцца дурні, подласць, хлусня. Чытач даведаецца і пра вяслёлы выпадак, які адбываліся падчас выкладчыцкай работы. Чаго варты расповед пра тое, як на ўроку літаратуры стрэліў дуэльны пісталет XVIII стагоддзя! Педагогам цікава будзе прачытаць главу «Нататкі на палях», дзе аўтарка каротка выкладае свой погляд на выхаванне: яна дваццаць пяць гадоў адпрацавала ў Мінскім дзяржаўным педагогічным каледжы імя Максіма Танка.

«Гэта не скрупулёзная даведка ад пачатку да канца, гэта чахарда маіх успамінаў. Гэтай кнігай мне

хацелася замацаваць памяць аб сваім доме, сваіх родных, сябрах, а значыць, аб сваім жыцці, — распавяла падчас прэзентацыі пісьменніца. — Пасля 60-ці многія разумеюць, наколькі важнымі становяцца дробныя дэталі мінулага, таго кола жыцця, дзе было месца і нязначным, і вялікім думкам, учынкам, рухам. Адначасова ўзнікае пачуццё ўдзячнасці гэтаму жыццю, якое прынесла столькі радасці, пакут, ведаў. Радуюся, што застанецца тэкст, які будзе сведчыць аб маёй прысутнасці на гэтай зямлі. Кнігу пісала ў першую чаргу для сваіх дзяцей і ўнукаў, каб была памяць пра мяне, маіх бабуль і дзядуль».

Назвы частак кнігі Людмілы Маркоўскай адпавядаюць пэўнаму перыяду жыцця аўтаркі: «Сунічнае мыла і рыбы тлушч», «Перакладныя карцінкі», «Прыгажосць і з боку банцік», «Сакрэцікі», «Сябры, прыяцелі, сяброўкі», «Школа», «Калядная картка», «Чарадзеіства папярковых лістоў», «Дом, мілы дом», «Колеры памяці» і пад. Па словах стваральніцы, выданне ў цэлым атрымалася дастаткова пазнавальным, і ў гэтым праяўляецца выкладчыцкае майстэрства Людмілы. Вы даведаецеся, чаму шарманка называецца менавіта так, хто прыдумаў знакамты парфум «Красная Масква», хто і калі вынайшаў віншавальную картку, тэлефон і школьную парту, чытач таксама згадае ўсе свае дзіцячыя цацкі, а яшчэ — як правільна зрабіць сакрэцік.

Назва кнігі абрана невыпадкова: гэта перыфраз выслоўя «Караць няможна памілаваць», у якім, дарэчы, па словах пісьменніцы, нельга нідзе паставіць знак прыпынку — будзе памылка. Вось і тут, як бы ні хацелася паставіць коску пасля слова «забыць», зрабіць гэта для аўтаркі з'яўляецца немагчымым, як і вярнуцца ў мінулае. Жанчына параўноўвае яго з калейдаскопам

памяці, куды час ад часу зазірае і сочыць за мілымі сэрцу карцінамі.

На некаторых старонках выдання можна сустрэць малюнак рондаля, што значыць фірменныя рэцэпты ад аўтара. Сярод іх — рэцэпты правільнай рыбацкай юшкі (пісьменніца — дачка рыбака), марынаваных грыбочкаў, баршчу з сушанымі грыбамі, ракаў вараных з кавалкам падкопчанага сала... У кнізе шмат вершаў — імі адкрываецца кожная частка і амаль кожная завяршаецца.

На карашку кнігі — літары МВЖ — «Маё Выдатнае Жыццё». Прыдумала гэта паэтка, бард Таццяна Дашкевіч, яна ж напісала ўступнае слова. Справа ў тым, што выдавецтва запланавала адпаведную се-

рыю, кніга ж Маркоўскай першая. Таццяна Дашкевіч завітала на сустрэчу, каб падзякаваць аўтарцы за работу і за тое, што на яе вачах адбывалася сапраўднае чараўніцтва. «У маёй галаве склаўся вобраз калейдаскопа. Вельмі доўга выбіралася назва, і адна з іх — калейдаскоп. Кожны тыдзень перада мной адкрываўся гэты калейдаскоп, нейкія новыя карцінкі. Думала: што будзе далей? Адно задавальненне працаваць з такім чалавекам, гэта было захапляльна. Мы ўсе крыху дзеці, нам усім неабходна цацка, калейдаскоп, сакрэцікі, — падзялілася ўражаннем ад выдання Таццяна Дашкевіч. — Гэтая кніга і ёсць цацка, бясконцае здзіўленне, сапраўдны антыдэпрэсант». Яна агучыла прапанову зрабіць аўдыяварыянт зборніка.

Выданне разлічана на шырокае кола чытачоў. Выява феі з кніжкай на яго вокладцы сімвалізуе самую аўтарку, якая дае чытачу бясконны падарунак — часцінку сваёй душы.

Надзея ЗУЕВА

Складнікі лета

Дзеці ў большасці сваёй вельмі любяць слухаць і чытаць вершы. Асабліва меладычныя, добра рыфмаваныя, напісаныя аўтарам пра тое, што малым ужо вядома, яны веселяць іх і супакойваюць. Такія творы чытаюць на ноч, абавязкова вучаць на памяць, бо яны лёгка запамінаюцца.

А тое, што вывучана ў дзяцінстве, застаецца назаўжды — і няважна, колькі вершаў чалавек прачытае потым. Паэтэса Вера Квяткоўская піша менавіта такія творы: шчырыя, душэўныя, вяслёлыя, зразумелыя, з задзірынкай. Вось і новы паэтычны зборнік «Партрэт лета», які выйшаў у выдавецтве «Рэдакцыя газеты «Гомельская праўда»», творца зноў падарыла самым маленькім.

«Добра, што ёсць у гэтым свеце дабрый!» — бадай, гэта асноўная думка, якая аб'ядноўвае невялікі зборнік, вершы з якога, бясспрэчна, знойдуць водгук у маленькіх чытачоў. Гэтаксама, як кранулі і ўнучкаў Веры Фёдарайны, якім пашчасціла першым пачуць новыя творы паэтэсы. І нядзіўна, бо ў «Партрэце лета» дапытлівыя хлопчыкі і дзяўчынкі абавязкова знойдуць адказы на хвалюючыя пытанні («А з чаго складаецца лета?», «Ці можна пакаштаваць вяслёлку, якая так падобная на слаёны мармелад?», «Ці можна летам басанож пад дажджом бегаць па лужынах?»...) і шмат зразумелых дзятве развіццёвых парад, якія вучаць з дабром у сэрцы ўваходзіць у дарослае жыццё.

Вера Квяткоўская нарадзілася ў Тураве. Вершы пачала пісаць яшчэ ў школе. Паэтэса спачатку выпускала некалькі паэтычных зборнікаў для дарослых.

Але апошнім часам піша толькі для дзяцей. Так, адзін за другім на працягу апошніх гадоў выйшлі яе зборнікі «Свята мыльных бурбалак», «Праменьчык добра», «Сонечная планета», «Сонейка ў далоньках». А вось за кнігу для дзяцей «Свята мыльных бурбалак» у 2015 годзе паэтэса была ўганаравана літаратурнай прэміяй імя Кірылы Тураўскага ў намінацыі «Дзіцячая літаратура».

Прэм'ера новай кнігі для дзяцей «Партрэт лета» адбылася на галоўнай сцэне XV Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя дажынкi» і на малой радзіме ў Жыткавіцкім раёне, дзе ладзіўся II фестываль літаратуры, культуры, мастацтва і народных традыцый «На зямлі Кірылы Тураўскага»: выданне было вельмі цёпла сустрэта як юнымі чытачамі, так і іх бацькамі.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

З кагорты расійскіх манголазнаўцаў

Яшчэ зусім нядаўна пра павязь з Беларуссю можна было распытаць у самой Кацярыны Дарэўскай, але прайшло ўжо болей як дзесяць гадоў, як яна адышла ў іншы свет...

Нарадзілася будучы манголазнаўцаў ў 1919 годзе ў Хоцімску. Сярэдняю школу Кацярына закончыла ў Цвяры. Затым паступіла на гістарычны факультэт Маскоўскага інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры. Правучылася ў гэтай ВНУ тры гады. Вялікі ўплыў на фарміраванне навуковых зацікаўленняў нашай зямлячкі аказалі гісторыкі М. Ціхаміраў і С. Дзмітрыеў.

З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны Кацярына Дарэўская эвакуіравалася ў Іркуцк... Працавала ў медыцынскім інстытуце і працягвала вучобу. У 1945 годзе на выдатна закончыла Іркуцкі дзяржаўны ўніверсітэт. Назва дыпломнай працы гучала так: «Нацыянальна-вызваленчы рух у Манголіі ў 1907—1912 гг. і Расія». Гэтая тэма і запачаткавала зацікаўленні маладой даследчыцы. Кацярына Маркаўна пачала працаваць у ІДУ на кафедры гісторыі СССР. Спярша выкладчыкам, а літаральна праз два гады — старшым выкладчыкам.

Кацярына Дарэўская шмат чытала лекцый і вяла семінары па розных гістарычных тэмах. Найперш выкладчыцу цікавіла гісторыя Расіі перыяду станаўлення імперыялізму і развіцця адносін з краінамі Далёкага Усходу. У Іркуцку заўжды вучыліся студэнты з Манголіі. І Кацярына Маркаўна карысталася ў іх асяроддзі асаблівай павагай.

Паступова ўраджэнка Хоцімска заняла аўтарытэтныя пазіцыі ў манголазнаўстве. Яе галоўнымі зацікаўленнямі зрабіліся сувязі паміж Расіяй і Манголіяй у канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. У 1974 годзе

нашай зямлячцы было прысвоена званне дацэнта. К. Дарэўская — аўтар болей як 80 артыкулаў. Сярод іх — «Ургінская школа перакладчыкаў і талмачоў» (1959), «Навучанне манголаў у Сібіры напярэдадні народнай рэвалюцыі» (1974), «Сувязі Іркуцка з Манголіяй» (1961), «З жыцця рускай калоніі ў Манголіі ў гады грамадзянскай вайны» (1970), «Рускі кінематограф у дарэвалюцыйнай Урзе» (1979) і іншыя. К. Дарэўская — аўтар біяграфічных нарысаў пра А. Бурдукова, С. Цыбіктарава, В. Зазубрына, Ф. Парнякова, Д. Клемянца. Даследчыца падрыхтавала і выдала мемуары А. Бурдукова. У 1994 годзе выйшла яе кніга «Сібір і Манголія».

Свой унёсак Кацярына Маркаўна зрабіла і ў вывучэнне гісторыі дзекабрыскага руху, лёсаў яго ўдзельнікаў. Гэтаму спрыяла карпатлівае вывучэнне матэрыялаў, якія захоўвалі нашчадкі дзекабрыстаў у Сібіры. К. Дарэўская з'яўлялася рэдактарам бібліяграфічнага паказальніка «Дзекабрысты і Сібір», адказным сакратаром рэдакцыйнай калегіі зборнікаў «Сібір і дзекабрысты», была некаторы час вучоным сакратаром праблемнага савета «Дзекабрысты і Сібір», які існаваў з 1976 года ў Іркуцкім дзяржаўным універсітэце. Кацярына Маркаўна таксама курыравала працу Іркуцкага дома-музея дзекабрыстаў. У 2007 годзе пабачыла свет грунтоўная работа К. Дарэўскай «Дзекабрысты ў Сібіры і суседнія краіны Усходу — Кітай, Манголія».

Манголазнаўчыя зацікаўленні беларускі адзначаны медалём «Найрамдал» («Дружба»). Памерла Кацярына Маркаўна Дарэўская 5 кастрычніка 2010 года ў Іркуцку.

Мікола БЕРЛЕЖ

Жыццёвая праўда — у сцэнічных вобразах

Штрыхі да творчага партрэта заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Вячаслава Грушова

Цудоўныя знешнія дадзеныя, выдатны акцёрскі тэмперамент, адметны тэмбр голасу, моцны энергетычны запал у спалучэнні з унутранай высакароднасцю вылучылі яго з першых гадоў працы на коласаўскай сцэне. Створаныя акцёрам вобразы — быццам яго дзеці. Спачатку гэта былі маладыя зухаватыя хлапчкі, якія ў барацьбе з мяшчанскімі пастулатамі сваіх бацькоў спрабавалі адстойваць юнацкія ідэалы. Да іх можна дадаць і рамантычных герояў з так званых «камедый плашча і шпагі». Здавалася б, менавіта такі акцёр павінен быў стаць запатрабаваным у тэатры, сарыентаваным на акадэмічную «мадэль», дзе вялікае месца павінна быць адведзена класічнай драматургіі. Але так не адбылося. На працягу доўгага часу (пасля вымушанага сыходу галоўнага рэжысёра Сямёна Казіміроўскага і да прыходу Барыса Эрына) сусветная класіка была рэдкім госцем на коласаўскай сцэне. А ў сучасныя п'есы тыпаж «рамантычнага героя» неяк не зусім упісваўся. Але артыст не губляў надзеі, што яго «зорны час» яшчэ прыйдзе.

Дзяцінства. Студэнцкае юнацтва

У дзяцінстве Вячаслаў Грушоў не меў жадання стаць артыстам, калі казаць дакладней, то нават не задумваўся. Яго больш цікавіў спорт. Тым больш што лыжнымі гонкамі з ім і сябрамі па секцыі нават займаўся сапраўдны алімпійскі чэмпіён. Але аднойчы хлопца запрасілі паўдзельнічаць у школьным тэатралізаваным прадстаўленні. Вячаслаў паказваў нешта накшталт пантэмімы. І пасля гэтага выступлення адзін з настаўнікаў параіў паступаць у тэатральны інстытут. Юнак нават не ведаў, што такі існуе і там рыхтуюць артыстаў. Але вырашыў паспрабаваць. Паступіў, бо, відаць, уразіў прыёмную камісію юнацкай свабодай, разняволенасцю, можа, нейкай дзіцячай наіўнасцю, непасрэднасцю. Трапіў на курс вядомага беларускага рэжысёра і педагога Уладзіміра Маланкіна. Напачатку не вельмі разумеў, што такое акцёрская прафесія, у студэнцкія гады пераважала «гульня ў тэатр». Потым ужо, калі паехаў у Маскву, Ленінград на спектаклі (гэта былі МХАТ, Таганка, піцёрскі Ленкам з яго славамі «Вестсайдскай гісторыі»), то перагледзеў сваё стаўленне, успрымання сцэнічнага мастацтва. Вячаслаў зразумеў, што гэтая прафесія не павярхоўная, а даволі складаная і датычыцца ўнутранага стану чалавека. А потым, калі прыйшоў працаваць у коласаўскі тэатр (у 1971 годзе) і акунуўся ў тую прафесійную атмасферу, створаную майстрамі, якія самі мелі вялікіх педагогаў, пачаў і свой розум перакрываць, каб упісацца ў гэты славуці калектыву.

Першыя ролі. Таўстаногоў

Дэбютам на коласаўскай сцэне стаў Ніглас у пастаноўцы «Свой востраў» па п'есе эстонскага драматурга Р. Каўгвера. Сярод першых буйных роляў — Сяргей у «Прахадным бале» Б. Рацэра і У. Канстанцінава. Гэта быў малады закаханы юнак, які адстойваў перад бацькамі сваю незалежную пазіцыю, прынцыпы. Як прызнаецца сам акцёр, там было супадзенне з яго характарам, таму лёгка адчуваў сябе ў прапанаваных абставінах. Пазней былі Велімір у «Доктары філасофіі» Б. Нушыча, Пэдра («Раба свайго каханага» Лопэ дэ Вегі), дон Себасцьян у «Раўнівай да сябе самой» Цірэ дэ Маліны, Густаў з «Дамы з камеліямі» А. Дзюма-сына. Увогуле, работы былі зроблены прафесійна, але хацелася чагосьці большага. Калі акцёрская праца (недахоп сур'ёзных, маштабных работ) не задавальняла,

стала з'яўляцца цікавасць да рэжысуры. Паехаў у Вялікі драматычны тэатр у Пецябург (тады яшчэ Ленінград) да Георгія Таўстаногова. Гэта была не стажыроўка — творчая ініцыятыва спасцігнуць, зразумець рэжысёрскую прафесію. Прысутнасць на рэпетыцыях такога майстра паўплывала на творчае развіццё, назапашваўся прафесійны досвед.

«Другая» прафесія

Вельмі карыснымі былі і ўрокі, што атрымаў ад выдатнага рэжысёра Барыса Эрына. Гэта была тая школа, што дала разуменне, спасціжэнне прафесіі. А Грушоў сачыў за ім і прыкмятаў, што можна ўзяць карыснае для сябе. Ён нават запомніў некаторыя яго фразы. Напрыклад, гэтую: «Ніколі не рабі акцёру заўвагі — рабі прапановы». І Грушоў спрабаваў праз гэтых выдатных асоб зразумець рэжысёрскую прафесію. Тут важна бачыць больш за іншых і гэтым дзяліцца з акцёрамі. У крайнім выпадку — імітацыя, крадзеж. Ты скраў тэкст у аўтара і выдаў за свой. А калі ў п'есе знайшоў сваё, акумуляваў знойдзенае праз акцёра, тады ідэя абавязкова ўзрушыць глядача. Першай пастаноўкай Грушова былі «Жарты» паводле вадэвіляў М. Чарота і Л. Родзевіча, потым «Кветкі-ягадкі» В. Ткачова, у больш позні перыяд — «Варвара і яе блудны муж» Г. Марчука, «Ветразі» паводле А. Грына, «Старамодная камедыя» А. Арбузава, «Пазычанае шчасце» Ф. Паллачана. У апошнія сезоны — казкі «Агнявы Леў» А. Кружнова і «Кот у ботах» А. Замкоўскага паводле Ш. Пяро. Тут, асабліва калі размова ідзе пра сучасных аўтараў, Вячаслава Георгіевіча адрознівае скрупулёзная работа разам з драматургам над тэкстам, калі падчас працы адзін сцэнічны варыянт змяняецца другім, адаптуецца і пад рэжысёрскую думку, і пад успрымання спектакля глядачом. Некаторыя з іх падоўгу трымаюцца ў рэпертуары. Прыклад — «Пазычанае шчасце», што карыстаецца попытам у глядача ўжо на працягу 10 гадоў.

З прыходам Баркоўскага

Але ўсё ж такі галоўнае для Грушова — акцёрская праца. За амаль 50-гадовую творчую дзейнасць на коласаўскай сцэне ім створана больш чым 100 вобразаў. З прыходам у тэатр Віталія Баркоўскага наступіў новы, больш цікавы перыяд і для Грушова-акцёра. Сярод роляў, якія можна назваць этапнымі ў яго творчай біяграфіі, — Аляксандр Фінскі

Вячаслаў Грушоў.

ў спектаклі «...Таму што люблю» па п'есе Алены Папавой «Дзень карабля». Давалося ўвасабляць крызіс сярэдняга ўзросту, калі чалавек крытычна пераглядае сваё жыццё. Пасля доўгіх гадоў эміграцыі ён вяртаецца на радзіму. Герой спектакля вінаваціць ранейшы час, які не дазволіў на поўную моц раскрыцца, бо не мог ён ліслівіць, крывадушнічаць. Але ўсімходам дзеяння, усім раскрыццём характару героя гэта абвясняецца. Уладарыць не час, а чалавек, здольны захаваць сябе ў любых варунках альбо здабыць дабрабыт, свабоду, рэалізаваць творчую патэнцыю занадта дарагой цаной. Стратай кахання, простых чалавечых сувязей, душэўнай спустошанасцю. Асабліва ўдалася акцёру другая частка спектакля, калі герой, накшталт блуднага сына, вяртаецца пад родны дах. Незвычайныя, непарадковыя пачуцці ахопліваюць яго на парозе. Праз некалькі хвілін для героя ўваскрэсне мінулае. Акцёр нібы нёс на сцэнічную пляцоўку ўвесь цяжар пражытых гадоў, у вачах — стомленасць, пакута і надзея.

Альбо доктар Зеет з «Пісьменных» Маціяса Чокэ (спектакль, дарэчы, атрымаў Гран-пры на фестывалі нямецкай драматургіі). Гэта чалавек, які падпарадкоўваецца складаным абставінам, калі матэрыяльныя каштоўнасці ў грамадстве аказваюцца вышэйшымі за духоўныя, і гіне, «абкладзены» гэтымі абставінамі. Доктар Грушова — кранальны, разгублены, мяккі, прыстойны чалавек у свеце шоу-бізнесу. Ён з вялікай цяжкасцю імкнецца знайсці пункт апоры. І не можа гэтага зрабіць. Цікавая была спроба паглыбіцца ў аўтарскі матэрыял у спектаклі «І смех, і слёзы, і Любоў» паводле п'есы Уладзіміра Набокава «Падзея», дзе артыст сыграў Трашчэйкіна. У гэтай рабоце, як пазней і ў ролі Старадума з «Недаростка» Д. Фанвізіна, ён зноў вярнуўся ў стыхію камедыйнага жанру. Галоўны герой набокаўскай п'есы — інтэлігент-пустабрэх, мастак, што працуе «на заказ» і ўпіваецца сваімі падрабязнымі шэдэўрамі. З уласцівай акцёру мяккай, далікатнай манерай ігры Грушоў дакладна паказаў чалавека слабага, які страціў былыя ідэалы, існуе па інерцыі, які зміраўся са здрадамі жонкі і падмяняе сапраўднае жыццё нейкім тэатральным рытуалам.

Чэхаўскія вобразы

Вячаслаў Грушоў стварыў цэлы шэраг чэхаўскіх вобразаў: Серабракоў у «Дзядзі Вані», Гаеў у «Вішнёвым садзе», Дорн у «Чайцы». Артыст крыху іранічна ставіцца да сваіх герояў: як бы раскрывае іх знутры. Яны жывуць чалавечымі распуснымі страсцямі і хаваюць іх за маскай добрапрыстойнасці. Такі ж і Серабракоў. Ён губляе ўладу сярод сваіх і таму чапляецца, стараецца навізаць сябе. Гэта эгаізм, узведзены ў квадрат, гульня са сваімі хваробамі. Урэшце ў фінале ён застаецца адзін, усімі забыты. У вобраз Гаева акцёр таксама дадае шмат іроніі, насмешкі. Героя нават параўноўвалі з цыркачкай-клаўнесай Шарлотай, толькі з той розніцай, што ў яго не было такога горкага стаўлення да жыцця і беспрытульнасці лёсу, але была дзіцячая непасрэднасць і здзіўленне. Доктар Дорн з чэхаўскай «Чайкі», якім яго падае Вячаслаў Грушоў, усведамляе сябе ценом і іранізуе як з сябе, так і з астатніх. У яго вострым позірку, велічнай постаці, дакладных жэстах адчуваецца значнасць асобы, моц розуму і спакойнае стаўленне да будзённасці. Яна для яго нібы не існуе.

Апошнія сезоны

У апошнія сезоны Вячаслаў Грушоў стварыў шэраг новых запамінальных вобразаў. Напрыклад, Палкоўнік з драматычнай балады «Не пакідай мяне» А. Дударова. Артыст нібы даводзіць, што псіхалогія чалавека ў ваенны час мяняецца, і чалавек у абставінах вайны паводзіць сябе інакш, чым у звычайным жыцці. Зразумець вайну звычайнай чалавечай логікай немагчыма — трэба самому прайсці праз гэтае пекла. І колькі б прае ні пісалі, колькі б фільмаў, спектакляў ні ставілі, гэта толькі мастацкі погляд на тую абставіну, у якія трапіла чалавек. Палкоўнік згубіў сына на вайне. Снайпер пацэліў у фуражку, якую нельга было надзяваць. І той жа палкоўнік аддае загад — фактычна пасылае дзяўчат з разведгрупы на пагібель. Псіхалагічна гэта апраўдаць складана. А вось Пата Дулі з кухоннага трылера «Каралева прыгажосці з Лінэна» М. Мак-Донаха. Гэты герой зразумеў, што і ад яго многае залежыць, ці ўратаецца чалавек. І ён зрабіў такі ўчынак. Не дапамог, не здолеў адхіліць трагічную развязку, але ўсё ж такі хаця б паспрабаваў.

Вядома ж, неаднойчы артысту даводзілася іграць і закончаных мязротнікаў. Такім, напрыклад, з'яўляецца яго Лешч, турэмны лекар, з сямейнай драмы М. Горкага «Апошнія», жыццёвая мэта якога — нязменнае пашырэнне ўласнай жыццёвай прасторы. Ён фактычна паскарае скананне Якава Каламійцава. Артыст паступова раскрывае ўнутраную нікчэмнасць свайго героя.

Самыя розныя фарбы са сваёй акцёрскай палітры (здольнасць адаптавацца да прапанаваных абставін, дакладнасць сцэнічнага існавання, а калі неабходна, згодна з жанрам і рэжысёрскай задумай, то і гратэск) выкарыстоўвае акцёр пры стварэнні камедыйных вобразаў: Чубукова са спектакля «Смешныя людзі» паводле аднаактовых п'ес-жартаў А. Чэхава, Жываты Цвіёвіча з «Доктара філасофіі» Б. Нушыча, Іванова з «Экстрасэнсаў» Р. Горына, Яго з міні-серыяла для мужчыны і жанчыны «Асенні rock'n'roll» М. Хейфеца.

Нельга не адзначыць яшчэ адзін вялікі пласт дзейнасці Вячаслава Георгіевіча. На працягу амаль дваццаці гадоў ён быў рэжысёрам гарадскога фестывалю «Школьны тэатр», дапамагаў юным артыстам, даводзіў іх конкурсныя работы да прыстойнага, а іншым разам — даволі прафесійнага ўзроўню.

Юрый ІВАНОЎСКИ

Абсалют маладосці ды яе ідэалаў

Сатырычная камедыя «Нобелеўскі тыдзень»
Су Новым драматычным тэатры рыхтавалася даўно і магла быць прадстаўлена яшчэ на пачатку года, калі б не пандэмія. Прэм’ера, што адбылася 2 і 3 кастрычніка і фактычна адкрыла новы сезон пасля вялікага перапынку, сабрала аматараў сцэнічнага мастацтва ў час, калі тэатры пачалі асцярожна адчыняць свае дзверы. І п’еса, напісаная журналістам Валянцінам Пепяляевым два гады таму, аказалася як нельга дарэчы «тут і цяпер».

У творы, што стаў тэатральным дэбютам аўтара, у іранічнай і парадаксальнай форме раскажваецца пра тое, як незаўважна для саміх сябе людзі ў пэўны момант здраджваюць ідэалам юнацтва і колішнім марам. Чужая воля і чужыя меркаванні, мова штампай і стэрэтыпаў, уплыў масмедыя і сацыяльных сетак — пра гэтыя паняцці многія звыклі казаць у кантэксце развіцця тэхналогій і прыярытэтаў новага пакалення. Спектакль «Нобелеўскі тыдзень» рэпрэзентуе некаторыя з такіх уяўленняў і перакананняў адносна людзей узросту 40—50 гадоў. Часам менавіта гэты перыяд у жыцці звязаны з зайздасцю да чужога поспеху, лянотай і бяздзейнасцю — сталымі спадарожнікамі крызісу, які прыходзіць у той ці іншы момант і нават на фізічным узроўні дае аб сабе знаць. Але справа не ў псіхалагічным стане герояў — глядач бачыць усё ж сатырычную камедыю аўтара-журналіста, якому, дзякуючы прафесіі, даводзіцца шмат назіраць за рознымі людзьмі ў розных абставінах.

«Зборныя вобразы сучасных інтэлектуалаў і “абы-вацеляў”, парадыйны любоўны трохкутнік, элементы абсурду і фарсу — нагода паразважаць пра супраць-стаянне побыту і пачуцця, свабоды і няволі, пра ўзаемаадносіны інтэлігенцыі і грамадства, высокіх ідэалаў

і абыякавасці. Пры гэтым нельга быць упэўненым да канца ў тым, што ўсё сапраўды адбываецца на яве і не з’яўляецца гульнёй фантазіі», — заўважаюць стваральнікі пастаноўкі. Галоўны сярод іх, вядома, — рэжысёр-пастаноўшчык, у ролі якога выступіў Сяргей Кулікоўскі. Выканаўцы асноўных роляў — Сяргей Шыроцын, Людміла Баталава і Мілана Іванова.

У анатацыі адзначаецца: усе персанажы гісторыі выдуманая, усе супадзенні выпадковыя, і насуперак цяперашняй апавядальнай модзе яна не заснавана на рэальнай гісторыі. Некаторыя асацыяцыі ўсё ж узнікаюць, але гэтае пытанне асабістае, цалкам ці не вельмі. Дзеянне адбываецца ў Драгічыне ў кватэры сямейнай пары. Галоўныя героі разам шмат гадоў, але, як гэта часам здараецца, жывуць на адной тэрыторыі па звычцы, не заўважаючы чалавека побач з сабой. Алег працуе ў мясцовай газеце, і ледзь не адзіная яго гордасць — вершы, напісаныя ў юнацтве. Яго жонка Уліта — бібліятэкар, але кніжніцу хутка зачыняць, бо наведвальнікаў няма. Завязка ж, традыцыйная для жанру любоўнага рамана, такая: Нобелеўскую прэмію па літаратуры атрымлівае іх аднакурсніца Меланья Вамп. Напярэдадні пісьменніца завітвае да былых сяброў (яна аказваецца, ці проста выглядае, маладзейшай за іх), але сутыкаецца якраз з вышэйназванымі праявамі душэўнага застою і незадаволенасці жыццём — зайздасцю, лянотай і бяздзейнасцю. Сама ж імкнецца дзейнічаць глабальна: абуджаць, заклікаць, пераконваць. Яе асноўныя сродкі — ідэалы маладосці, былыя мары і жаданні ды, вядома, свабода, што, як вынікае з паводзін персанажаў, не такая ўжо неабходная рэч. У прыватнасці, у ёй нібы не мае патрэбы Алег, у якога некалі былі пачуцці да Меланьі. Нежаданне нешта змяняць у сваім жыцці, абыякавасць

да блізкіх і да свайго жыцця, нягледзячы на, здаецца, зусім супрацьлеглыя гэтаму дзеянню з боку некаторых герояў, — асноўная якасць зборных вобразаў гісторыі. Ды ці не складана гэта часам — бачыць далей за сябе? Напэўна. Гэта ў спектаклі пацвярджаюць і персанажы другога плана. Такая, напрыклад, суседка Люся (ролю выканала Наталля Капітонава), якая не можа жыць без пластычных аперацый. Гратэск, што пераходзіць у абсурд, найбольш выразна вымалёўваецца і ў іншых дзеючых асобах, сярод якіх — Натэла (у выкананні Волгі Каралёнак), упэўненая ў тым, што яе выкрадалі іншапланецяне. Ды, адпаведна жанру, станоўчымі ці «нармальнымі» героямі назваць няма каго.

У «Нобелеўскім тыдні», які дакранаецца да шматлікіх болевых кропак, мноства алюзій да твораў тэатра і кіно, знаёмых і любімых многімі. Найперш трэба згадаць лірычную камедыю Міхаіла Казакова «Пакроўскія вароты». Тут можна знайсці паралелі і з сюжэтам, і з манерай выканання некаторых роляў... Узнікаюць пэўныя асацыяцыі з п’есай Фрыдрыха Дзюрэнмата «Візіт старой дамы», хоць канцэнтрацыя абсурду і жорсткасці ў спектаклі Новага тэатра значна меншая (твор, між тым, таксама некалі экранізаваў Міхаіл Казакоў). Найвідавочнейшая і наймацнейшая ж паралель — з фільмам Дзмітрыя Астрахана «Ты ў мяне адна». Падчас дзеяння выконваецца знакамітая песня Юрыя Візбара. Зрэшты, спектакль не ў апошнюю чаргу цікавы сваімі музычным нумарамі, якія выконваюць Люсіне Саядзян і Кацярына Сірыўля. Пры дапамозе папсовых песень і класічных рамансаў артысткі працягваюць маналог аўтара. Але гэта ўжо не сатыра, а тонкая лірыка: тая ж кампазіцыя «Не плач» Таццяны Буланай у кантэксце пастаноўкі, дзе пастаянна згадваецца час маладосці і надзей, успрымаецца ўжо не як слязлівая песенька з 1990-х.

Кожны раз, завітваючы на пастаноўку, заяўленую як камедыя, хвалюешся за рэжысёра, але перадусім за акцёраў. Па-першае, гэта боязь, што спектакль пройдзе ў цішыні. Па-другое, што глядачы могуць аказацца «зажатымі» (як гэта часта бывае) і будучь саромецца смяяцца і апладзіраваць, нават калі гэта неабходна. Здавалася, што і на «Нобелеўскім тыдні» гэта прысутнічала, але крыху ў меншай ступені, чым звычайна, таму Новаму драматычнаму тэатру гэтым разам пашанцавала. Між тым самы час завітаць і на іншыя спектаклі тэатра. На сайце ўстановы анансаваны такія пастаноўкі, як «Дзень» (па п’есе Славаміра Мрожэка), «Я рэч...» (па п’есе Аляксандра Астроўскага), «Дажыць да прэм’еры» (аўтар — Мікалай Рудкоўскі), «Трыбунал» (па творы Андрэя Макаёнка), «Я буду жыць!» (па п’есе Айвана Менчэла), «Як важна быць сур’ёзным» (у аснове — камедыя Аскара Уайльда), «Сабака Белага вострава» (па творы Аляксея Дударова) ды іншыя.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Фота з сайта агенцтва «Мінск-Навіны».

Узор маланкі ў хмарах

«Трамвай “Жаданне”» — адна з самых вядомых п’ес амерыканскага драматурга Тэнэсі Уільямса. За гэты твор аўтар быў удастоены Пулітцэраўскай прэміі ў 1948 годзе, а ў 1952-м вылучаўся на атрыманне прэміі «Оскар» як найлепшы сцэнарыст за адаптацыю п’есы для кінаэкрана. У знятым рэжысёрам Элія Казанам фільме галоўныя ролі выконвалі Віўен Лі і Марлон Брандо.

П’еса вытрымала безліч пастановак на ўсіх кантынентах і да гэтага часу ідзе ў многіх тэатрах свету. У хуткім часе з’явіцца і на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага. Рыхтуе спектакль заслужаны дзеяч мастацтваў Валянціна Еранькова. За сцэнаграфію і касцюмы адказвае Ала Сарокіна. Кампазітарам выступае Аляксей Еранькоў.

— Мой спектакль — пра дэфіцыт кахання. Пра тое, што ўсё часцей сёння высакароднае пачуццё непрыкметна саступае месца цынічнаму, бяздухоўнаму жаданню. А жаданне без кахання пагібельна для чалавечай душы, — дзеліцца разважаннямі Валянціна Еранькова.

Вядучае месца ў драме «Трамвай “Жаданне”» займае праблема

існавання ў рэальнасці ідэалу вытанчанай духоўнай прыгажосці, разбуранай жыццёвымі абставінамі і бессардэчнасцю. Па сюжэце галоўная гераіня Бланш Дзюбуа, прывабная былая настаўніца англійскай мовы, прыязджае ў Новы Арлеан да цяжарнай сястры Стэлы, якая жыве з мужам Стэнлі Кавальскі ў бедным прамысловым раёне. Бланш паведамляе сястры, што яна страціла працу і засталася без жылля і грошай. Стэнлі адразу неўзлюбіў Бланш за прытворства і крывадушнасць. Ён і Бланш аказваюцца поўнай супрацьлегласцю адно аднаго: Стэнлі — брутальны рабацяга, Бланш — пачуццёвая і сентыментальная

жанчына. Неўзабаве ў гераіні з’яўляецца паклоннік і надзея на замужжа, але Стэнлі, даведаўшыся пра мінулае сваёй госці, перашкаджае іх заручынам... Паказальна, што ў фінале арыгінальнай п’есы Стэла, спустошаная лёсам сястры, спачатку перажывае за яе, але паступова супакойваецца ў абдымках Стэнлі. У фільме фінал іншы: Стэла не згодна з такімі адносінамі.

«Тэкст п’есы — толькі цень спектакля, да таго ж даволі невыразная... Тое, што надрукавана ў кнізе, не больш чым эскіз будынка, які яшчэ не ўзведзены альбо ўжо пабудаваны і знесены... Друкаваны тэкст — толькі набор

формул, па якіх павінен будавацца спектакль. Колер, вытанчанасць, лёгкасць, майстэрская змена мізансцэн, хуткае ўзаемадзеянне жывых людзей, пераборлівае, як узор маланкі ў хмарах, — вось што складае п’есу», — пісаў некалі Тэнэсі Уільямс. У беларускім варыянце спектакля «Трамвай “Жаданне”» занятыя заслужаныя артысты Сяргей Чэкерэс і Валерый Шушкевіч, а таксама акцёры Кацярына Шатрова, Іна Савянкова, Юлія Кадушкевіч, Кірыл Нікіцін, Аляксей Качан, Аляксандр Душачкін, Таццяна Кухто. Прэм’ера адбудзецца на Малой сцэне тэатра 27, 29 і 31 кастрычніка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Дау». Дэканструкцыя

Узімку 2018 года інтэрнэт узарвала навіна пра тое, што рэжысёр Ілья Хржаноўскі нарэшце скончыў маштабны праект пра жыццё савецкага фізіка Льва Ландау, над якім працаваў 10 гадоў. Гэты праект называецца «Дау», і праца над ім ішла так доўга, што перавысіла як першапачатковы бюджэт, так і першапачатковы сцэнарый, стаўшы нечым зусім іншым.

Праца над «Дау» вялася з красавіка 2008-га. У здымках паспелі паўдзельнічаць шмат знакамітасцей: ад дырыжора Тэадора Курэнтзіса (выканаўца ролі фізіка Льва Ландау) і тэатральнага рэжысёра Анатоля Васільева да сапраўдных навукоўцаў-фізікаў з сусветнымі імёнамі, у прыватнасці нобелеўскага лаўрэата Роберта Гроса. Таксама ў праекце ўдзельнічалі разнастайныя дзіўныя асобы накшталт Мікалая Воранава (спявак, аўтар і выканаўца песні «Белая страказа кахання»), Максіма Цесака Марцінкевіча і былога генерал-лейтэнанта КДБ Уладзіміра Ажыпа.

Каб дасягнуць максімальнай аўтэнтычнасці таго, што адбываецца перад камерай, Хржаноўскі вырашыў узнавіць на пляцоўцы сам дух СССР (дэяны пачынаецца ў канцы 1930-х і заканчваецца ў канцы 1960-х), дамагчыся ад сучасных акцёраў пластыкі, прамовы і нават ладу мыслення савецкіх грамадзян эпохі росквіту сталінізму, яго скону і адлігі. Ён дамагаўся поўнай трансфармацыі сучаснага чалавека, ператварэння яго ў савецкага дворніка, буфетчыцу, інжынера, міліцыянера, стукача, супрацоўніка НКУС.

«Дау» пачынаўся як баёпік Льва Ландау. Ілья Хржаноўскі прачытаў мемуары жонкі акадэміка Коры («Акадэмік Ландау. Як мы жылі. Успаміны») і ўразіўся ліберальнасцю нораваў у сям'і савецкага навукоўца. Сцэнарый фільма

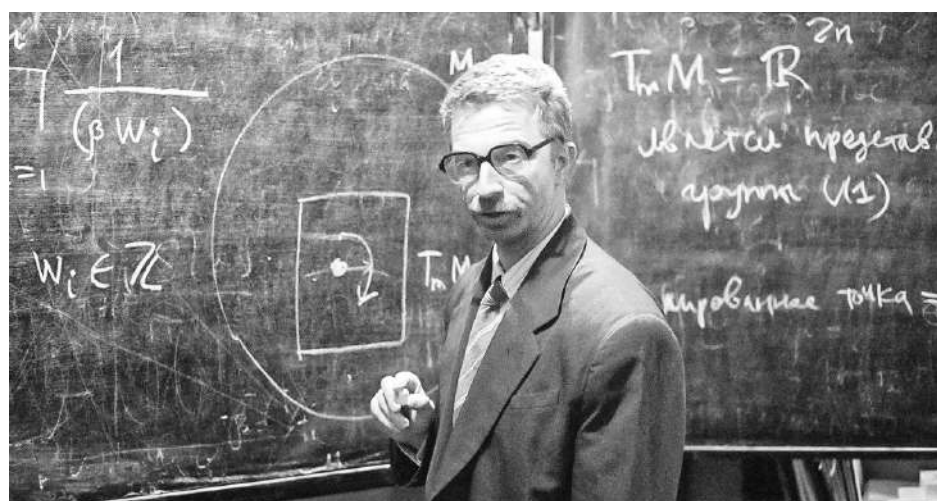
спецыяльна прыдумаў для таго, каб акцёры ў сваёй ролі адчувалі сябе больш натуральна: забарона сучасных рэчаў, постсавецкай лексікі, заахвочванне раманаў паміж акцёрамі і масоўкай, п'янства і даносніцтва — у інстытуце, зразумела, быў свой першы аддзел. Акцёры не саромеліся нічога. Усе сцэны інтымнай блізкасці, сварак, боек у «Дау», як сцвярджаюць самі стваральнікі, рэальныя.

Здымкі скончыліся яшчэ ў 2011 годзе, калі ніхто ўжо не верыў, што зняты матэрыял будзе калі-небудзь паказаны публіцы. Потым ішоў вельмі доўгі мантаж, бо матэрыялу назбіралася больш за 700 гадзін і было складана зрабіць з гэтага нешта адэкватнае і лагічнае. Аднак у аўтараў атрымалася. Прэм'ера павінна была адбыцца ў Берліне ў 2018 годзе, але ўзніклі праблемы з гарадскімі ўладамі, і яе перанеслі ў парыжскі тэатр Шатле.

У лютым 2020 года два «Дау»-фільмы ўвайшлі ў праграму Берлінскага кінафестывалю: «Дау. Наташа» і «Дау. Дэгенерацыя». Фільм «Дау. Наташа» і аператар Юрген Юргес атрымалі «Сярэбранага мядзведзя» «За выбітнае мастацкае рашэнне». Аднак прэм'ера гэтых фільмаў выклікала сур'ёзную палеміку сярод гледачоў, якая да гэтага часу не сціхае.

З «Дау» звязана вялікая колькасць скандалаў, якія здараліся як да афіцыйнай прэм'еры, так і пасля. На праекце была неверагодная цяжкая кадраў, таму ўсе звольненыя з «Дау» акцёры і тэхперсанал актыўна дзяліліся перажытым у інтэрнэце, скардзячыся на псіхалагічны ціск, грубасць арганізатараў і парушэнне фінансавых дамоўленасцей. І калі да прэм'еры ўсе гэтыя непрыемныя моманты сям-так згладзілі, то пасля пачаліся куды больш важкія і неадназначныя абвінавачванні. Напрыклад, канкрэтна Хржаноўскага абвінавачвалі ў гвалце ў адносінах да сваіх акцёраў і ў амаральнасці ўсяго праекта наогул.

Многія былі абураны натуралістычнымі сцэнамі згвалтавання

немагчымы, таму вырашылі, што «Дау» стане «першым кінапраектам пра ізаляцыю, знятым у ізаляцыі, для людзей, якія сядзяць у ізаляцыі». Яны зрабілі анлайн-кінатэатр, дзе кожны тыдзень з'яўляецца новы фільм праекта, а квіток на яго каштуе 3 \$.

Зараз на сайце даступны 9 з 16 фільмаў і 6 серыялаў праекта, але іх выхад прыпынілі, калі аказалася, што фестывалі ўсё ж будуць працягваць сваю працу і надзея на пракат яшчэ ёсць.

Крытыкі ў ацэнках «Дау» падзяліліся: адны сцвярджаюць, што праект настолькі наватарскі і ўдалы, што любыя агрэхі маральнага плана яму можна дараваць, як даравалі спаленне каня Таркоўскаму, а іншыя, наадварот, адмаўляюцца прызнаваць праект як нешта вартае і лічаць, што Хржаноўскі злёгка «загуляўся ў Бога».

І калі першыя з задавальненнем працягнулі сачыць за «Дау» і глядзець фільмы ў анлайн-кінатэатры, то другія прынялі праект у штыкі і вырашылі, што аднаго фільма («Дау. Наташа») будзе дастаткова, каб скласці меркаванне аб цэлым праекце.

Аднак «Дау», несумненна, значна больш маштабны, чым траўматычная гісторыя адной савецкай буфетчыцы. Адна гісторыя з часоў шматгадовага рэжыму не дае зразумець усю сутнаць таго, што адбывалася. Гэта праект аб свабодзе волі / кахання / навукі ў рамках татальнай несвабоды і аб траўмах, як персанальных, так і калектыўных. Пра гэта кажуць не так часта, каб «Дау» проста праігнаравалі як нешта зразумелае і абрыдлае.

На сайце *DAU.com* можна знайсці кароткія біяграфіі кожнага персанажа і прасачыць уплыў некаторых асноўных падзей эпохі на іх характары. Напрыклад, тая ж Наташа. Мы глядзім на яе і бачым жудасную жанчыну, якая зневажае сваю малодшую калегу, споймае яе, усяляк здэкваецца, а ў канцы дня рыдае ад злосці і бяспілля на працоўным месцы. Потым мы глядзім на яе біяграфію: нарадзілася ў 1907-м, а значыць, бачыла рэвалюцыю і першую сусветную; не замужам нарадзіла дзіця ў 1925-м, у гэтым жа годзе пераехала ў Маскву, каб паступіць у тэатральнае; не паступіла, стала працаваць буфетчыцай у тэатры, пазбавілася амбіцый і ілюзій; у 1942 годзе ўладкавалася буфетчыцай у інстытут, а значыць, правяла ўсю вайну ў Маскве. Дзеянне «Дау. Наташа» адбываецца ў 1952 годзе, а Наташа ўсё яшчэ буфетчыца, усё яшчэ самотная і вельмі траўміраваная. Яе мары і амбіцыі даўно забытыя, асабістае жыццё не складваецца, а спроба яго напавіць абарочваецца гвалтам у КДБ. Наташыны банальныя чалавечыя жаданні прывялі яе да згубы, што падштурхоўвае нас звярнуць увагу на яшчэ адну важную тэму праекта — барацьбу чалавека і рэжыму.

Усе фільмы «Дау» можна фармальна падзяліць на два тэматычныя блокі: тэма раскрыцця чалавечнасці герояў і тэма супрацьстаяння гэтых людзей і рэжыму. Да першага блока можна аднесці «Дау. Тры дні» і «Дау. Нора Мама» пра складаныя ўзаемаадносіны Льва Ландау і яго жонкі Норы, якія бясконца сварыцца і не могуць зразумець, чаго адно ад аднаго хочучь. Сюды ж — «Дау. Мікіта Таня» і «Дау. Тэорыя струн» — гісторыя пра вучонага, які спрабуе растлумачыць сваю палігамію сабе і партнёрам, але застаецца незразумелым у кансерватыўным савецкім грамадстве. Да другога блока можна аднесці берлінскія прэм'еры і фільмы «Дау. Каця Таня» пра няшчаснае каханне, якое скончылася з-за ўмяшання КДБ, «Дау. Смелыя людзі» пра работнікаў навуковага інстытута ў атмасферы бясконцага даносаў і недаверу.

Праект праводзіць велізарнае даследаванне на тэму таго, хто ж такі гэты савецкі чалавек і кім ён быць павінен. Бо ў «Дау» амаль усе героі лішнія для рэжыму: іх жаданні занадта чалавечныя, яны дазваляюць сабевольнасці, кахаюць каго хочучь, а не тых, каго варта было б, часам паводзяць сябе крыху маргінальна і памыляюцца. Сярод іх ёсць акадэмікі, рабочыя, інтэлігенты, хатнія гаспадыні, дзеці. Рэжым, які паказаны ў мастацкім сусвеце «Дау», ставіць палкі ў колы ўсім без выключэння, усіх спрабуе перарабіць на нейкі выдасканалены лад. Часам нават здаецца, што ён наогул не прадугледжаны для таго, каб у ім жылі людзі. Аднак у «Дау. Дэгенерацыя» становіцца зразумела, хто ж павінен засяляць такую камуністычную ўтопію: у гэтай частцы рэй вядуць нацыяналісты на чале з персанажам Максіма Цесака Марцінкевіча (які паводзіць сябе, як і сам гэты персанаж), і іх дзейнасць ухваляецца КДБ. Так «Дау» дае вычарпальнае меркаванне наконт савецкага камунізму.

Гэты рэжым працуе выключна як машына для пакаранняў, і яму не патрэбны людзі (нават самыя адчайныя канфармісты) — яму патрэбны такія ж машыны для забойстваў, якія не пакутуюць ад уласнай чалавечнасці.

«Дау» — кінафеномен і магутнае даследаванне або дзіўны і трохі амаральны эксперымент рэжысёра з «комплексам Бога»? Навошта нам у 2020 годзе патрэбны такі праект?

«Дау» — гэта праект, які кропкава і справядліва прэпаруе мінулую эпоху. Магчыма, не дакументальна, але інтуітыўна праўдзівая. Ён дэманструе, што за радаснай і цёплай карцінкай савецкіх фільмаў усе гэтыя гады хаваўся крывавы антычалавечы рэжым, па віне якога былі забіты і скалечаны сотні людзей. Для аўтараў праекта гэта зусім не той час, па якім хочацца настальгіраваць.

Антаніна БАБІНА
Кадры з фільмаў серыі «Дау»

быў замоўлены пісьменніку Уладзіміру Сарокіну. Грошы на здымкі выдзелілі французскі канал *Arte*, галандскі фонд Хуберта Балса, міністэрствы культуры Расіі і Украіны (вялікая частка здымак прайшла ў Харкаве, дзе і працаваў Ландау да вайны). Вельмі хутка праект перайшоў у фазу татальнага эксперыменту: Хржаноўскі адмовіўся ад сцэнарыя і наогул ад ігравога кіно ў звыклым разуменні. Ён пачаў «гуляць» у рэканструкцыю савецкіх 1930—1960-х у спецыяльна створаных для гэтага дэкарацыях нейкага інстытута, дзе акцёры і масоўка праводзілі месяцы, а часам нават гады, елі савецкую ежу, чысцілі зубы парашком, насілі нязручную савецкую вопратку і атрымлівалі сутачныя ў савецкіх рублях.

На тэрыторыі інстытута дзейнічаў пэўны звод правіл, якія Хржаноўскі

і катавання ў «Дау. Наташа», а таксама сцэнай забойства свінні ў «Дау. Дэгенерацыя», бо гэта супярэчыць этыцы і нагадвае гвалт дзеля гвалту. Нельга так проста ўзяць і паказаць сцэну са згвалтаваннем жанчыны рыльцам бутэлькі ў эпоху росквіту руху *«me too»*. Тым больш калі рэжысёр яшчэ і сцвярджае, што ўсё было па-сапраўднаму і нават напалохла акцёрку. Гэта жорстка. Ці дапамагае такое адчуць жах таго часу? Так. Ці варта было дзеля гэтага падвргаць акцёрку такому стрэсу? Ці этычна гэта? Не. Ці павінна мастацтва быць этычным? Тут адказ ужо не такі відавочны.

З 21 красавіка ва ўсім свеце запусцілася платформа *DAU.com* Ільі Хржаноўскага. Стваральнікі падумалі, што з-за пандэміі каранавіруса пракатны і фестывальны шлях для карцін будзе

«На хмарачосах буслы не живуць...»

Імя выдатнай мастачкі Ланы Райберг я даведаўся з інтэрнэту, а яе малюнкi ўпершыню ўбачыў у літаратурным альманаху, выдадзеным у Германіі і адпраўленым мне па пошце нямецкімі сябрамі. Перш за ўсё зацікавіў яе творчы стыль. Піша прамом, чорнай тушшу, лёгкімі паветранымі лініямі. За сціплай прастаготай і каліграфічнай дакладнасцю малюнка хаваецца глыбокі паэтычны вобраз і сэнс.

Лана Райберг.

Якраз тады я працаваў над кнігай пра Белавезскую пушчу, і мне вельмі не хапала ілюстрацый, зробленых такім чынам. Чаму? Белавезская пушча з яе легендамі, таямніцамі і рэдкімі ляснымі насельнікамі, дзіўнай флорай і фаўнай заўсёды прыцягвала ўвагу пісьменнікаў, мастакоў, фатографав і гісторыкаў. А я ў сваёй кнізе «Алеся. Белавезскія сны» і распавёў пра адну з легенд.

Неўзабаве высветлілася, што мастачка, творчасць якой мяне ўразіла, жыве ў Нью-Ёрку. Завуць яе Лана (скарочанае ад Святланы). Прозвішча па мужу — Райберг, па маці — Рачкоўская. Мяне вельмі

абрадаваў той факт, што Лана-Святлана нарадзілася ў Мінску. У Амерыцы жыве з 1992 года і выкладае выяўленчае мастацтва ў школах Нью-Ёрка. На радзіме яна скончыла мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагагічнага інстытута.

Першае пытанне, якое Лана задала мне ў лісце з-за акіяна, гучала так: «Пра што ваша кніга?». Я адправіў ёй тэкст галоўнай аповесці, у якой распавядаецца прыгожая легенда пра маладую дзяўчыну, што жыве ў сціплай хаце на ўскрайку невялікай вёскі ў глыбіні Белавезскай пушчы. На даху хаты і на вялікіх дрэвах буслы пабудавалі шмат гнёздаў —

сапраўднае птушынае паселішча. Такая бусліная вёска ёсць у пушчы на самай справе і называецца Бабінец, але не пра гэта размова.

У дзяўчынкі балела нага, і яна лячыла яе, наступаючы басаною на святы камень са следам ступні Багародзіцы, які знаходзіцца недалёка ад лесу (людзі здзяйсняюць да яго паломніцтва). Дзяўчына сябрала з зубрам, якога прыручыла, і раз'язджала на ім са званочкам у руцэ. Зубра і Храманожку суправаджалі лясныя галубы і ластаўкі. Запаведны лес і сіла дзікай прыроды надавалі смеласці і ўпэўненасці... І здарыўся чуд: дзяўчынка паправілася.

Лана з захапленнем пачала маляваць, але неўзабаве ад яе прыйшоў ліст, у якім мастачка з сумам прызналася, што за час жыцця ў вялікім мегаполісе яна забылася, як, напрыклад, выглядае... лісце папараці, якія рогі ў зубра, як растуць галін-

кі векавога дуба, якім чынам выпроствае крылы бусел, калі ўзлятае, ляціць, прызямляецца... «Буслы на хмарачосах не живуць...» — апраўдвалася мастачка.

Тады я стаў адсылаць у Нью-Ёрк фатаграфіі краявідаў Белавезскай пушчы, шмат здымкаў дзікай прыроды. І справа пайшла. Лана ўсё ўспомніла, зрабіла ілюстрацыі і даслала мне. Неўзабаве ўбачыла свет мая кніга пра Белавезскую пушчу з малюнкамі Ланы Райберг.

Дарэчы, наша зямлячка вучылася ва ўніверсітэце мастацтваў Філадэльфіі, з'яўляецца членам Лонданскай асацыяцыі мастакоў-фантастаў і Бруклінскай асацыяцыі мастакоў, член Клуба пісьменнікаў Нью-Ёрка, выдала некалькі кніг прозы. Яе сын Андрэй вучыўся ў Сан-Францыска на ілюстратара і стварае вокладкі для музычных альбомаў. А Лана цалкам прысвяціла сябе жывапісу.

Аляксандр ВАЛКОВІЧ

Лёс адной вуліцы

Напрыканцы 1980-х, калі я прыехаў у Баранавічы на выхадныя з Мінска, дзе вучыўся ў ВНУ, маці мне сказала: «А нашу вуліцу будуць пераймяноўваць. Цяпер яна будзе насіць імя Першукевіча».

Мая родная вуліца пачынаецца ад воданапорнай вежы каля вакзала Баранавічы-Палескія і цягнецца ў бок Жлобінскага возера. Пры цары была Лясной. Ужо тады па ёй правялі водаправод ад возера да чыгуначнай станцыі. Таму за польскім часам яе называлі Вадацэнгавай, а пасля — імам польскага інжынера і авіяканструктара Вігуры. У 1939 годзе вуліца стала Першамайскай, а пасля вызвалення Баранавічаў ад немцаў — Водаправоднай.

Не раз задумваўся: а хто ж такі Першукевіч? Гэтае пытанне заставалася без адказу да нядаўняга часу, пакуль культурна-спартыўны цэнтр Баранавіцкага аддзялення Беларускай чыгункі не абвясціў конкурс літаратурнай творчасці. Неабходна было напісаць эсэ ці нарыс пра знакамітага чыгуначніка.

Правёўшы ўласнае даследаванне, даведаўся, што Іван Першукевіч нарадзіўся ў 1912 годзе ў вёсцы Пятрэвічы Баранавіцкага раёна. Падчас Першай сусветнай вайны яго сям'я пераехала ў Оршу. Тут Іван працаваў мулярам, скончыў школу фабрычна-заводскага навучання і паступіў у дэпо Оршы слесарам. У 1934—1936 гадах праходзіў службу ў Чырвонай Арміі. Пасля дэмабілізацыі вярнуўся ў роднае дэпо і стаў машыністам.

У 1939-м, пасля заканчэння тэхнічнай школы на станцыі Волхаўбуд пад Ленінградам, атрымаў размеркаванне ў паравознае дэпо Кем-Кіраўскай чыгункі. У чэрвені 1941 года ўзнагароджаны знакам «Ударнік Сталінскага прызыву». На пачатку вайны Іван падаў рапарт аб адпраўцы на фронт, але яму адмовілі. Праца на магістралі —

таксама вялікая дапамога фронту.

...Варожая авіяцыя базіравалася на фінскіх аэрадромах. Фіны перарэзалі магістраль Мурманск — Волхаўбуд і захапілі Петразаводск. Але разрэзаная на часткі Кіраўская магістраль працягвала жыць і працаваць, хаця варожая авіяцыя і дыверсантаў імкнуліся яе разбурыць. У гэтых складаных умовах машыніст Іван Першукевіч стаў ініцыятарам хуткаснага вядзення франтавых эшалонаў. Саставы рухаліся пад пастаянным агнём ворага. Так, восенню 1941-га, дзякуючы ўмеламу маневрураванню, удалося ўхіліцца ад прамога пападання бомб на эшалон з боепрыпасамі. Такая «дуэль» адбывалася амаль кожную паездку. Аднойчы снарадам знясло верх будкі машыністаў, але брыгада адрамантавала пашкоджаны лакаматыў і павяла састаў далей. Другі раз асколкамі снарада былі паранены ўсе трое машыністаў, але ніхто не пакінуў свой пост. Перавязалі адзін аднаму раны і рушылі далей.

У ліпені 1942 года Івана Першукевіча ўзнагародзілі медалём «За працоўную доблесць». У канцы гэтага ж года ён веў састаў з гаручым і быў атакаваны варожымі самалётамі. З другога заходу яны прабілі кацёл цягніка і запалілі дзве цыстэрны. Хутка ліквідаваўшы пашкоджаны пры дапамозе загадзя падрыхтаваных коркаў, мужныя чыгуначнікі з вялікай цяжкасцю адчапілі палаючыя цыстэрны і адцягнулі іх ад састава. Астатнія ўдалося выратаваць.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР у лістападзе 1943 года Іван Пятровіч атрымаў ганаровае званне «Герой сацы-

Вуліца Першукевіча.

ялістычнай працы». У хуткім часе быў узнагароджаны яшчэ і знакам «Ганаровы чыгуначнік». Перамогу сустрэў у Саратаве, куды яго накіравалі на курсы тэхнікаў.

У 1946-м вярнуўся ў Беларусь і быў прызначаны на інжынерную пасаду ва ўпраўленне Брэст-Літоўскай чыгункі. Але праца ў кабінете была яму не па душы, таму вярнуўся ў дэпо станцыі Баранавічы машыністам-інструктарам. Зноў узначаліў брыгаду цягніка і давеў прабег лакаматыва да 1 мільёна 100 тысяч кіламетраў. Вадзіў саставы да выхаду на пенсію. Тры разы абіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. Чатырохразовы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР. Памёр напрыканцы 1980 года.

Напэўна, абсалютная большасць жыхароў маёй вуліцы не ведае, хто ж такі Першукевіч. Каб выправіць гэтую акалічнасць, само сабою напрашваецца пытанне: а чаму б у самым бойкім месцы — на скрыжаванні з вуліцай Тэльмана — не ўсталяваць мемарыяльную дошку, прысвечаную славітаму земляку?

Алесь БАКАЧ, фота аўтара

млын навін

Імпрэза «Барадулін у нашых сэрцах», прымеркаваная да 85-годдзя народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна, адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Удзельнікі — юныя чытачы з розных куточкаў краіны, якія бралі ўдзел у конкурсе, прысвечаным паэту. Дзеці чыталі вершы і выбіралі цытаты з творчай спадчыны паэта, стваралі плакаты з улюбёнымі ўрыўкамі і пісалі эсэ. Вынікі творчага спаборніцтва паказалі, што сучасныя хлопчыкаў і дзяўчынак цікавіць нацыянальная паэзія, яны адчуваюць глыбіню мастацкіх вобразаў, імкнучыся выказаць пачуцці ва ўласных тэкстах. Цікавая імпрэза дазволіла яшчэ раз далучыцца да багатай творчай спадчыны Рыгора Барадуліна — глыбока нацыянальнай, пранікнёнай і вельмі шчырай.

Майстар-клас па графіцы «Пачатак» мастачкі і выкладчыцы кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Настасі Люцько, удзельніцы шматлікіх рэспубліканскіх і міжнародных выставак, лаўрэата спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі 2015 года, ладзіўся ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». Прайшоў ён у межах арт-праекта «Прыгажосць і суладдзе», які прымеркаваны да 45-годдзя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Настасся падзялілася асноўнымі прынцыпамі стварэння эскізаў для роспісу на шкле, даказала гледачам шматграннасць дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва на прыкладзе сваіх работ, пастаралася зламаць стэрэатыпы і прадэманстравала, як з дапамогаю тушы, ручкі і алоўка ствараецца эскіз.

Выстаўка дзіцячых малюнкаў «Я люблю» адкрылася ў Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна, дзе прадстаўлены работы членаў творчага аб'яднання па інтэрэсах «MY Art», выкананыя ў розных відах і тэхніках. Ужо чатыры гады студыя выяўленчага мастацтва, якой кіруе мастачка, магістр педагагічных навук, мастацтвазнаўца Юлія Макаравіч, дзейнічае пры сярэдняй школе № 18 г. Брэста. Юныя майстры алоўка і пэндзля не раз перамагалі на конкурсах выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва рознага ўзросту — ад рэгіянальных да міжнародных, удзельнічалі ў шматлікіх выстаўках.

Выстаўка «Па слядах Еўдакіма Раманава», прысвечаная вядомаму гісторыку этнографу, краязнаўцу, археолагу, фалькларысту, працуе ў дзяржаўнай гісторыка-культурнай установе «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль». Еўдакім Раманаў, які нарадзіўся ў мястэчку Беліца Гомельскага павета, зрабіў значны ўнёсак у справу вывучэння беларускага этнасу: падрыхтаваў больш як 200 навуковых прац, даследаваў каля 1000 старажытных гарадзішч, сабраў звыш 10 000 фальклорных тэкстаў. Дзякуючы этнаграфічным прадметам з месцаў, што наведваў навуковец, рэпрадукцыям сабраных ім унікальных фальклорных тэкстаў і даследаванням, якія ўдзячны нашчадкі прысвяцілі яму, наведвальнікі выстаўкі змаглі акунуцца ў багатую спадчыну нашай зямлі.

Больш як пяць гадоў у Ганцавіцкім раённым краязнаўчым музеі рэалізоўваецца праект «Залатыя рукі майстроў», які знаёміць жыхароў рэгіёна з творчасцю землякоў. Удзельнікі — майстры не толькі сталыя, але і зусім маладыя. У межах праекта ў выставачнай зале музея адкрылася выстаўка работ майстрых з вёскі Дзяніскавічы Ніны Сукач і Наталлі Шуляк. На выстаўцы «Майстэрства і фантазія» экспануецца звыш 100 работ: вышыўкі і карункі, вырабы з бісеру, прадметы інтэр'ера, разнастайныя цацкі.

Міра ІЎКОВІЧ

Вынікі

Не шкодзіць вучыцца і ў Ажэшкі

Анатоль Іванавіч Бутэвіч — асоба, якая шмат зрабіла для беларускай культуры. Так, ён стварыў ужо некалькі дзясяткаў уласных кніг, дзе можна знайсці як дзіцячыя казкі, так і аповесці, апавяданні, раманы, сур’ёзныя краязнаўчыя працы, прысвечаныя даследаванню розных аспектаў беларускай гісторыі. Але не менш актыўную дзейнасць Анатоль Іванавіч вядзе і як перакладчык. Дзякуючы яго намаганням сёння сярод іншага можна прачытаць па-беларуску знакамёты «Саларыс» Станіслава Лема або не менш вядомы раман Элізы Ажэшкі «Над Нёманам» і цыкл навел «Gloria Victis» (з лацінскай перакладаецца як «Слава пераможаным», што адразу выклікае пэўную цікавасць, бо звычайна перможаныя — зусім не тыя, каго ўхваляюць). Гэта важная з’ява для беларускай літаратуры, бо, па словах Анатоля Бутэвіча, нават рускія чытачы (а на рускую мову, як вядома, перакладаецца значна больш літаратуры, чым на беларускую) не ведаюць увесь корпус тэкстаў пісьменніцы. Тым больш што гэтыя творы прысвечаны адной з ключавых падзей для нашай зямлі — паўстанню 1863 года.

Перакладчык адзначае, што праца над раманам і навеламі была вельмі цікавая, хоць і складаная, але гэтая складанасць толькі павялічвала натхненне, з якім Анатоль Бутэвіч працаваў над кнігай. Для яго ў гэтым была і асабістая цікавасць, бо сам ён ужо даўно мае непасрэднае дачыненне да культурных сувязей паміж Польшчай і Беларуссю: акрамя таго, што факультатыўна вывучаў польскую мову ва ўніверсітэце, два гады працаваў Генеральным консулам Рэспублікі Беларусь у Гданьску, зараз узначальвае таварыства дружбы «Беларусь—Польшча». Таксама і паходжанне абязвае: Нясвіжчына,

Фота Кастуся Дробавы.

дзе нарадзіўся пісьменнік, доўгі час была ў складзе Польшчы, таму польскія традыцыі і польская мова дагэтуль не чужыя. Нягледзячы на тое, што творы свае Эліза Ажэшка стварала на польскай мове, Анатоль Бутэвіч лічыць, што яе нельга выключыць з кантэксту беларускай літаратуры: «Ёсць пісьменнікі — і Міцкевіч, і Ажэшка, і іншыя, — якія пісалі па-польску, але гэта не азначае, што яны не былі сутворцамі беларускай гісторыі і культуры. Найперш яны пісалі пра падзеі, якія адбываліся на нашай зямлі, напрыклад, замак Гарэшкаў у паэме Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш» — гэта наш Мірскі замак. Але тут можна задаць пытанне: ці будзе нейкі пісьменнік з Чэхіі, Славакіі або нават Амерыкі беларускім пісьменнікам, калі напіша пра беларускія падзеі? Напэўна, не, бо гэта яшчэ звязана і з фактам нараджэння. Куды б ты ні з’ехаў, пупавіна заўсёды застаецца закапанай у роднай зямлі. Гэтыя пісьменнікі, якія пісалі пра Беларусь не па-беларуску, таксама стваралі нашу гісторыю і культуру — ад гэтага нельга адмаўляцца».

І з думкай Анатоля Бутэвіча, сапраўды, немагчыма не згадзіцца, бо творы Элізы Ажэшкі, што прадстаўлены ў новай кнізе, — гэта погляд ад першай асобы на падзеі пасля якіх, умоўна кажучы, беларуская гісторыя падзялілася на «да» і «пасля». Так, гэта погляд чалавека (Ажэшкі) нібыта крыху збоку, які быццам бы не меў дачынення да тых падзей. Але ўсё не зусім так. Талент і майстэрства пісьменніцы робяць і раман, і цыкл навел яшчэ больш цікавымі для тых, хто хоча не толькі прачытаць якасныя літаратурныя творы, але і даведацца нешта новае пра паўстанне. Гэтыя творы — сведкі з першых рук, бо Эліза Ажэшка не толькі мела зносіны з непасрэднымі ўдзельнікамі паўстання, але і, па вялікім рахунку, сама была ўдзельніцай падзей. Таму ў навелах дзейнічаюць як непасрэдныя ўдзельнікі паўстання на полі бітвы, так і простыя людзі, у тым ліку жанчыны, якія як маглі спрыялі і дапамагалі паўстанцам, а пасля захоўвалі памяць і пра людзей, і пра падзеі, і пра абставіны і не хавалі гэтага ад іншых. Нездарма Ажэшка прызнавалася, што калі б не яе «Слава пераможаным», то мо пазнейшыя пакаленні і не ведалі б усёй праўды, не шанавалі б таго, што здзейснілі іх папярэднікі для ўмацавання роднай зямлі.

Анатоль Іванавіч падкрэслівае, што стыль Элізы Ажэшкі — гэта максімальная ўвага да бытавых, паўсядзённых дэталей у выкшталцонай мастацкай апрацоўцы. Менавіта таму праца над перакладам вялася скрупулёзна, удумліва, каб зразумець усе нюансы створанага Ажэшкай і адэкватна пераўвасобіць іх па-беларуску. І Анатолю Бутэвічу, як прыхільніку дакладнага перакладу, а не перастварэння «па матывах», давялося не раз звяртацца да дасведчаных людзей, слоўнікаў і даследчых прац, каб суаднесці ўласнае разуменне тэксту з шырокім кантэкстам, з задумай аўтара і яе вынікам — рэалізацыяй задуманага. Не выклікае сумненняў, што пры такім падыходзе, як пісьменніцы, так і перакладчыка, а таксама цікавасці твораў (як мастацкай, так і гістарычнай), новая кніга з’яўляецца адной з самых значных літаратурных навінак.

Цімур ВYЧУЖАНІН

Пацеха з меха

Галіна АНТОНАВА
У страху вочы вялікія

Гісторыйка

Ніколі раней не брала адпачынак у верасні. Старалася заўжды рабіць гэта ўлетку, каб пазагараць, паплаваць, павандраваць, у тым ліку і за межамі Беларусі. Сітуацыя з пандэміяй моцна падкарэкціравала мае грандыёзныя планы. Усё лета я працавала, адпачынак жа адклала на «аксамітны сезон», які нечакана для мяне ператварыўся ў «грыбны».

У лесе я не была добры дзясятак гадоў: то часу не мела, то грыбы не раслі. А тут суседка прапанавала разам «ціха папалаваць» — і я згадзілася. Дамовілася, што паедзем праз тры дні.

Ніколі раней я так не збіралася ў лес. Купіла лазовы кошык і гумовыя боты — на невялікіх абцасах, у чырвона-жоўтых руках (стараюцца дызайнеры апошнім часам, нічога не скажаш).

Ножык грыбніка выбірала на адмысловым сайце. Заказала далікатны, з тоненькім, вострым,

выгнутым лязом, а на ручцы — пэндзлік, якім можна пачысціць грыбы ад зямлі. А яшчэ на ножыку была пятля, да якой я прычэпіла ланцужок, а другі канец прымацавала да кошыка. Не згубіцца мая пакупка.

У «грыбны дзень» я ўстала рана, прыбралася. Праз паўгадзіны суседчын муж адвёз нас у лес, а сам паехаў на працу. Перад тым як пачаць шукаць грыбы, мы зрабілі некалькі сэлфі для Інстаграма. Забываючы наперад, скажу, што мой новы «гламурны» выгляд адразу ж «злайкалі-пералайкалі» шматлікія сябры і падпісчыкі.

Лес сустраў нас цішынёй. Толькі зрэдку лёгкі ветрык пагойдваў галінкі дрэў. Мозг атрымаў нязвыклую порцыю кіслароду — і галава злёгка закружылася.

Не паспелі ступіць некалькі крокаў, як першыя грыбы палезлі ўжо ў нашы кошыкі. З суседкай дамовіліся, што адыходзіць адна ад адной далёка не будзем, тым не менш неяк разышліся. Нечакана я напаткала паляну — быццам на перадачу «У гасцях у казкі» патрапіла. Столькі грыбоў! Неверагодна!

Я прысела і стала старанна зразаць іх, забыўшыся пра ўсё на свеце.

Ачуняла ад глухога скрыпу ботаў. Падняла галаву — і ўбачыла перад сабой постаць мужчыны, як мне падалося, у рыбацкіх батфортах, якія заканчваліся недзе пад пахамі. На ўзроўні маіх вачэй аказаўся вялізны нож з доўгім вузкім лязом. «Маньяк», — мільганула ў святломасці, і я ледзь не страціла прытомнасць... Угнула галаву ў спіну — і практычна развіталася з жыццём.

— Шмат сёлета грыбоў, — прамовіў прыемным голасам мужчына, і мяне паціху пачало адпускаць.

— Так... — вымавіла скрозь зубы. У гэты момант я, відаць, была падобна да Сямёна Гарбункова з кінафільма «Брыльянтавая рука», калі пры ўваходзе ў метро мужчына ў чорных акуларах і з выявай чэрапа на грудзях спытаў: «Папаша, огоньку не найдзеця?».

У страху вочы вялікія. Я гэта дакладна ведаю. Бо калі мужчына адышоў ад мяне метраў на дзесяць, я заўважыла, што боты ў яго — не пад пахі, а толькі па калена, а ў руках ён трымаў звычайны сізорык, крыху большы за мой...

Анатоль ЗЭКАЎ
Шматабяцаная зорка

Звіняць у пустой галаве
ўсё манеты зорак —
Мяне ты купіў за найлепшую
ў свеце валюту.
Юлія Алейчанка

Ты абяцаў мне зорку падарыць,
І неаднойчы абяцаў, дарэчы,
Калі ж сказаць дакладней,
кожны вечар.
...А зоркі калыхаліся ўгары,

Падміргваючы з небнай вышыні.
І я гадала: а мая якая —
Ці злева гэтая, ці справа тая?
І так ляцелі вечары і дні.

Няўжо мая пустая галава
Не разумела ў час той анічога
І шчыра верыла табе на слова,
Нібыта ёй было
ўсё трын-трава?

Ты ж за даляры зор мяне купляў
І нават за манеты іх,
спакусных,
Нахабна лезучы да вуснаў...
А зорку... Зорку так і не дастаў.

Малюнак Алега КАРПОВІЧА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРПЮКЕВІЧ

Нумар падпісаны ў друку
15.10.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 830

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва "Беларускі Дом друку"»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 3210
Д1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.